

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Кафедра музики

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Дипломна робота

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, групи 606 со
спеціальності:

014 Середня освіта (Музичне
мистецтво)

Савчук Микола Октавіанович

Керівник: канд. пед. наук.,

доцент Софроній Зоя Василівна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № ____

від „__” _____ 2021 р.

зав. кафедри _____ доц. Лісовий В.А.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	7
1.1. Ретроспективний аналіз поняття «інноваційні технології»	7
1.2. Змістова характеристика сучасних освітніх інноваційних технологій	17
1.3. Специфіка застосування сучасних інноваційних технологій в галузі загальної музичної освіти.....	32
Висновки до першого розділу.....	45
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	47
2.1.Методичний аспект реалізації інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва	47
2.2.Методичні рекомендації з використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва у сучасній школі	59
Висновки до другого розділу.....	72
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство потребує реформування освіти України. Зміст суспільних вимог задекларований Законами України «Про вищу освіту», «Про інноваційну діяльність», Положенням «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України», Професійним стандартом за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти», що спрямовані на врегулювання відносин в галузі мистецької освіти. Актуальним залишається запит суспільства на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати ідеї, приймати неординарні рішення. Вирішенням даного завдання є застосування різних видів сучасних освітніх інноваційних технологій.

Очевидним є те, що реформування мистецької галузі загальної освіти неможливе без системного оновлення засобів педагогічного впливу, вивчення, аналізу й впровадження передового досвіду успішних вітчизняних і зарубіжних педагогів-практиків. Головним завданням загальної музичної освіти є вдосконалення методів, форм педагогічних технологій навчання учнів.

Проблема розробки і впровадження в освітній процес інноваційних технологій висвітлена у працях В. Беспалько, Т. Ільїної, М. Кларіна, О. Падалки, Д. Левітес. Н. Самохіної. Теоретико-засадничі підходи до визначення поняття «інновація» представлені в роботах Т. Берестова, А. Власова, І. Дичківської, І. Підласого; «педагогічна технологія» - у роботах В. Орлова, О. Пехоти, Г. Селевко, А. Хуторського, П. Щедровицького. Індивідуальні підходи до визначення змісту поняття «інноваційна технологія» висвітлені у публікаціях В. Беспалько, В. Загвязинського, М. Кларіна, П. Підкасистого, Г. Селевко, В. Сластьоніна. Дидактичні і психологічні аспекти впровадження сучасних інноваційних технологій в освітній процес досліджені у працях М. Махмутова, В. Горшкова, В. Гузєєвої, А. Вербицького, Л. Лук'янової, Л. Занкова. Принципи й методичні засади

використання інноваційних технологій у галузі мистецької освіти розглянуті у працях О. Гончарова, О. Отич, Г. Шевченко, В. Шульгіної, О. Янкович. Предметом вивчення шляхів впровадження інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва є роботи Л. Арістової, Л. Гаврилової, Л. Масол, Питання підготовки вчителів музичного мистецтва до впровадження педагогічних інноваційних технологій у процес музичної освіти школярів розроблені у дослідженнях А. Бондаренко, К. Завалко, А. Козир, В. Лабунця, Л. Ліхницької, В. Міщанчук, Т. Турчин.

Аналіз науково-методичних праць вказує на те, що застосування сучасних інноваційних технологій навчання музичного мистецтва школярів має низку переваг, які полягають у підвищенні мотивації до навчання, інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу, розвитку творчих здібностей учнів, можливості здійснення індивідуального підходу до їх музичного розвитку, формування уміння вчитися протягом усього життя. Значна увага науковців до проблеми застосування інноваційних технологій навчання у процес загальної музичної освіти в супроводжується недостатньою розробленістю методичного супроводу. Актуальність даної проблеми зумовили вибір теми нашої дипломної роботи «Використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі».

Мета дослідження полягає у розробці й теоретичному обґрунтуванні методики впровадження інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі.

Відповідно мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробки досліджуваної проблеми у музично-педагогічній та мистецтвознавчій літературі;
2. Визначити та обґрунтувати теоретичні засади використання інноваційних технологій в сучасній освіті;
3. Обґрунтувати методичні засади використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва

4. Розробити методичні рекомендації з використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва у сучасній школі.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – шляхи використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів науково-педагогічного дослідження**: теоретичні (аналіз психолого-педагогічних, мистецтвознавчих та навчально-методичних джерел з досліджуваної проблеми; аналіз типових програм, календарних планів, навчальних посібників, методичної літератури з метою розробки змісту методичних рекомендацій), емпіричні (спостереження, аналіз, порівняння, структурування, групування), практичні (проведення уроків, розробка планів уроків, методів, засобів, форм і прийомів впровадження інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва).

Експериментальна база дослідження. Практична робота проводилась на базі Чернівецької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 16 Чернівецької міської ради.

Наукова новизна дослідження полягає в:

- актуалізації проблеми використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі;
- обґрунтуванні теоретичних і методичних засад впровадження інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва;
- розробці методичних рекомендацій щодо використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі.

Практична спрямованість дослідження полягає в методичному забезпеченні процесу впровадження інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва. Методичні рекомендації можуть бути використані здобувачами вищої освіти, вчителями музичного мистецтва і

мистецтва для впровадження в освітній процес загальної музичної підготовки учнів закладів загальної середньої освіти.

Апробація і впровадження результатів. Результати експериментального дослідження висвітлені у виступах магістранта на II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні орієнтири мистецької освіти: традиції, досвід, інновації», присвяченій пам'яті професора А.Кушніренка (м. Чернівці, 4-5 квітня 2019 року), Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції (м. Чернівці, 16 квітня 2019 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи» (м. Кривий Ріг, 16 травня 2019 р.), щорічній студентській науковій конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, 21-24 квітня 2020 р. та 20-22 квітня 2021 року), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» та науково-методичному вебінарі на тему «Зміст та особливості роботи з творчими музичними колективами (хоровими, інструментальними) і солістами» (м. Кам'янець-Подільський, КПНУ імені Івана Огієнка, 12 березня 2021 р.).

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 104 сторінки. Обсяг основного тексту 89 сторінок. Робота містить 4 рисунки, 2 таблиці, додатки, які розміщені на 14 сторінках.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

1.1. Ретроспективний аналіз поняття «інноваційні технології»

Формування успішної нації передусім залежить від високих технологій підготовки вчителів різного педагогічного фаху. Сучасна підготовка майбутніх учителів спрямована на опанування інноваціями, що мають забезпечити їх мобільність, творчість, неординарність рішення педагогічних завдань. Використання вчителями інноваційних технологій дозволяє учням швидко опрацьовувати значну кількість навчальної інформації. Але при цьому в учнів відбувається розвиток навичок самостійного навчання.

У контексті нашого дослідження всебічного аналізу потребує зміст понять «технології», «педагогічні технології», «інноваційні технології». Так, у педагогіці використання терміну «технологія» було зумовлене інтенсивним науково-технічним прогресом, а також бажанням учителів отримувати у своїй професійній діяльності гарантовані результати. Поняття «технологія» з грец. *techne* – «мистецтво, майстерність» і *logos* – «слово, наука, вчення», означає «знання про майстерність». Натомість технологічні процеси стосуються не лише матеріального виробництва. Узагальнено технологія означає сукупність знань про способи та засоби здійснення різних виробничих процесів. Пізніше поняття почало застосовуватись і в освітній галузі.

В освіті ідеї технологізації процесу навчання знайшли своє відображення у працях багатьох вчених (В. Беспалько, В. Монахова, М. Кларіна, Д. Левітес). Науковці О. Падалка і О. Шпак переконують, що «технологізація в галузі освіти стає домінуючою характеристикою діяльності людини, означає перехід на якісно новий ступінь ефективності» [81, 15]. У педагогіці широкого застосування набула педагогічна технологія. Серед існуючих визначень педагогічної технології, у сучасній науці необхідно

звернути увагу на визначення В. Безпалько, який характеризує «педагогічну технологію як сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, що дозволять успішно реалізовувати визначену освітню мету» [33, 34]. Об'єднуючим фактором у різноманітних визначеннях даного поняття є його розуміння як спроектованого відтворюваного навчального процесу, спрямованого на досягнення поставлених завдань. Так, Н. Самохіна зазначає, що «педагогічна технологія – це система дій педагога, спрямована на вирішення педагогічних завдань, а також на планомірне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу» [48,136].

За науковими дослідженнями відомих вчених (А. Деркач, А. Козир, Н. Тализіна, В. Моляко) педагогічна технологія дає можливість спроектувати освітній процес. Її результативність, проєктивність, цілісність, оптимальність, керованість – властивості, які характеризують педагогічну технологію.

Отже, усяка освітня технологія – це виважена модель спільної діяльності з проєктування, організації та проведення процесу навчання, яка супроводжується створенням комфортних умов для учителів та здобувачів освіти.

Ще 400 років тому думки про технологізацію навчання висловив Я. Коменський – чеський мислитель і педагог, котрий наголошував на першочерговому умінні вчителя визначати мету, завдання, обирати засоби їх досягнення. Також, деякі елементи технологічного підходу простежуються у педагогічних поглядах Ф. Дістервега, Й. Песталоцці, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Назагал розвиток технологій навчання ХХ-ХХІ століття у світовому масштабі пройшов умовно кілька етапів:

- І етап (1920-1960 рр. ХХ ст.) зумовлений підвищенням якості викладання, що на той час вважалося єдиним способом забезпечити ефективність навчання. Завдяки застосуванню засобів масової комунікації на цьому етапі зріс інформаційний рівень навчання;

- II етап (1960-1970 рр.) пов'язаний з розвитком концепції програмованого навчання, яке вимагало чіткого врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Даний етап становлення освітніх технологій характеризується зосередженням уваги педагогів на самому процесі навчання. Результатом такого програмованого навчання в США стали індивідуалізація навчального процесу. Ще до 1960 року переважна більшість навчальних посібників були призначені для групового навчання учнів. Вже після 1960 року індивідуалізація навчання стала першочерговою у плануванні та виробництві засобів навчання;

- III етап характеризує розширення сфери педагогічної технології. На сучасному етапі педагогічна технологія є провідною у плануванні та організації процесу навчання, розробці методів і освітніх засобів. Тоді як раніше вона була лише прийомом забезпечення процесу навчання.

Але розвиток педагогічних технологій не доречно сприймати як планомірний процес. Навпаки, почасти він супроводжувався окремими сплесками.

Перше зрушення відбулось завдяки аудіо-візуалізації освіти, програмованому навчанню, інформатизації, теорії телекомунікацій, системному аналізу та розвитку педагогічної науки (психологія навчання, теорія управління пізнавальною діяльністю, організація навчального процесу, наукова організація педагогічної праці). Важливу роль відіграв перехід від вербального до аудіовізуального навчання. Значний вплив на розвиток технологій навчання мала підготовка професійних педагогів-технологів. Масовий випуск новітніх аудіовізуальних засобів (відеомагнітофонів, проекторів, поліекранів, електронних дошок, синхронізаторів звуку та зображення).

Такий поступ в у розвитку технологій навчання відбувся завдяки застосуванню принципів оптимізації навчального процесу на ґрунті новітніх досягнень науки і техніки. З огляду на це, сучасному суспільству потрібен був вчитель з іншою структурою особистості, який був би спроможний до

саморозвитку та самореалізації в різних складних ситуаціях, міг визначати свою роль у професійній діяльності, бути відкритим до прийняття професійного досвіду інших, здатним до рефлексії та психологічно готовим до виконання професійної діяльності і використання освітніх нововведень.

Саме поняття «технологія навчання» в освітянську галузь входило кілька десятиліть. Вже на початку ХХ ст. відбулася технічна революція, яка зумовила різкий «перехід від машин до системи діяльності», зміни способів, темпів і характеру суспільного виробництва. Так, технічні можливості позитивно позначилася не лише на розвитку науки і виробництва, а й на навчальному процесі. Як зазначають дослідники, ще «у 1950-х роках у середніх навчальних закладах з'явилася безліч усіляких технічних засобів навчання (ТЗН). Протягом наступних двох десятиліть на ТЗН поклали великі надії; дехто вважав їх ледве не панацеєю від усіх педагогічних проблем. Згодом прийшло розуміння, що техніка – це позитивний, але аж ніяк не вирішальний чинник в освіті; її потрібно використовувати не замість викладача (на жаль, були й такі судження), а там, де це доречно і виправдано» [12, 21].

Водночас, на початках саме завдяки впровадженням в освітній процес техніки на Заході звились терміни «технології в навчанні», вже пізніше – про «технологію навчання», що було пов'язане із ТЗН. І вже завдяки російським науковцям термін «технології навчання» розширюється змістовно до поняття «педагогічні технології», під яким розуміють змістовну техніку освітнього процесу. Але поняття «педагогічна технологія» вперше було опубліковано на шпальтах закордонних видань. У США – це журнал «Педагогічна технологія» (1961), у Великій Британії – «Педагогічна технологія і програмоване навчання» (1964), в Японії (1965) та Італії (1971). З метою вивчення, розповсюдження і досліджень у даному напрямку в Англії було створено Національну раду з педагогічної технології (1965), у США засновано Інститут педагогічної технології.

До формулювання поняття «педагогічна технологія» долучалися відомі іноземні вчені (Д. Фіні, А. Ламсдей, Р. Томас, П. Мітчелл, Д. Блум, Г. Гейс та інші). Трактуючи поняття «педагогічна технологія», П. Мітчелл вказував, що вона є «галуззю досліджень і практики (в межах системи освіти) і має зв'язки з усіма аспектами організації педагогічних систем і процедурою розподілу ресурсів для досягнення специфічних і потенційно відтворених педагогічних результатів» [46, 48]. Це формулювання є, на наш погляд, найбільш вдалою спробою об'єднати усі відомі трактування педагогічної технології.

Окрім цього, офіційне визначення досліджуваного поняття було опубліковане Асоціацією з педагогічних комунікацій і технологій США у 1979 році. Отже, «педагогічна технологія – це комплексний, інтегративний процес, що охоплює людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем і планування, забезпечення, оцінювання і керування розв'язанням проблем, що стосуються всіх аспектів засвоєння знань» [37, 78].

У Радянський період ця проблема набула ґрунтовного вивчення. У 70-х роках ХХ століття журнал «Советская педагогика» публікував статті з питань педагогічної технології, авторами яких були Т. Ільїної, М. Кларіна, І. Лернера. Для більшості тлумачень об'єднуючим фактором є розуміння того, що технологія як процес є керованою системою з передбачуваним результатом. Водночас на сторінках наукових видань з'явилися різні поняття: «технологія навчання», «технології в освіті», «освітні інновації».

Стислий огляд впровадження поняття технології в педагогічну галузь потребує аналізу дотичних до нашого дослідження понять освітньої, педагогічної та навчальної технології.

Так, науковці під освітньою технологією розуміють «упорядковану систему дій, що призводить до гарантованого досягнення цілей освіти» []. Освітніми технологіями прийнято називати освітні концепції, освітні системи. («Система освіти України», «Болонський процес в освіті», «Гуманістична концепція освіти»).

За визначенням М. Кларіна, у широкому розумінні «педагогічна технологія – це упорядкована система дій, виконання яких призводить до гарантованого досягнення педагогічних цілей. До прикладу, проблемне навчання, розвивальне тощо. Так, освітні технології відображають загальну стратегію розвитку освіти. Педагогічні – втілюють тактику їх реалізації» [51, 116].

За визначенням О. Скопенко, «технологія навчання – це педагогічно, валеологічно (від латинського слова valeo – здоров'я; валеологія – галузь знань про індивідуальне здоров'я як індивіда, так і суспільства в цілому) та економічно обґрунтований процес гарантованого досягнення результатів навчання [98, с.264].

У контексті нашого дослідження нас цікавить специфіка побудови саме технології навчання, яка становить «сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання у межах одного предмета чи окремих різновидів навчальної діяльності» [104, 280].

Співвіднесення понять «технологія навчання» та «методика навчання» потребує деяких уточнень. За переконанням вчених все ж існують відмінності. Технологія відрізняється від методики стійкістю результатів, відсутністю багатьох умов (якщо викладач талановитий, якщо учні здібні, якщо умови сприятливі, тощо). На практиці методики і технології зазвичай змішуються: іноді методики стають частиною технологій, деколи, навпаки, технології входять до складу методики навчання.

За Г. Романовою, основними характеристиками технологій навчання є:

- концептуальність (кожна технологія має спиратися на певну наукову концепцію);
- системність (технологія повинна мати логіку процесу, взаємозв'язок усіх його елементів, цілісність);
- керованість (передбачає мету, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобів та методів з метою коригування результатів);

- ефективність (технологія повинна бути оптимальною за витратами часу, ресурсами, гарантувати цілковите досягнення результату навчання);

- відтворюваність (можливість застосування (повторення, відтворення) технології іншими вчителями в інших навчальних закладах).

- коригованість (передбачає творчий пошук оптимальних шляхів розв'язання поставлених завдань і підготовку до подальшого застосування технології) [82, 429].

Підсумовуючи, можемо констатувати, що сучасна педагогічна технологія – це синтез досягнень педагогічної науки і практики, яка передбачає сполучення минулого досвіду і новацій, зумовлені суспільним прогресом. Основними чинниками педагогічної технології є: соціальні перетворення, нове педагогічне мислення; суспільна, педагогічна, психологічна науки; передовий педагогічний досвід; досвід минулого, вітчизняний та зарубіжний; народна педагогіка (етнопедагогіка).

У наукових дослідженнях поняття «інновація» («innovation») застосовувалось в зарубіжних розвідках під час уведення нових елементів однієї галузі в іншу. У перекладі з англійської «інновація» означає «оновлення, зміну; внесення нових ідей» [99, 172].

Поняття «інновації» у 1930-х роках увів австрійський учений І. Шумпетер. Він чітко відокремив поняття «винахід» (відкриття нового технічного знання) від «інновації» (практичного застосування нового знання на виробництві). Під інновацією науковець розумів «зміну з метою запровадження і використання нових різновидів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості» [44, 87]. Пізніше виокремилася нова галузь наукового знання – «інноватика», спрямована на вивчення закономірностей утворення й перебігу інноваційних процесів у різних галузях практичної діяльності.

Актуальність проблеми інноваційної діяльності та обґрунтування теоретичних засад інноватики триває й досі. Що стосується педагогічної сфери, то це, насамперед, – зміни в освітньому процесі з метою його

покращення, вдосконалення. За визначенням Т. Цимбалюк, інновації відображаються в ініціативах та нововведеннях в освітньому просторі, які приводять до глобальних змін у сфері освіти, трансформації її змісту і якості. Ініціативи полягають у пошуку більш перспективних форм і засобів педагогічної діяльності, апробації нових методик і прийомів навчання [98, 195].

Аналіз теорії педагогічної інноватики дало змогу простежити ретроспективу терміну «інновація» та визначити різні підходи до його трактування (Т. Берестова, Л. Буркова, А. Власова, Г. Герасимов, Л. Даниленко, І. Дичківська, Г. Жаворонкова, К. Завалко, П. Завлін, Т. Кошманова, В. Орлов, І. Підласий та ін.). Так, під терміном «інновація» різні науковці розуміють об'єкти впровадження нововведень, а важливою функцією інноваційної діяльності є процес змін. У нашій роботі інновації розглядаємо як передумови та безпосередні умови якісної зміни систем освіти.

Головними складовими освітньої інноватики визначено:

- теорію створення інновацій у системі освіти;
- методологія сприйняття, аналізу й інтерпретації нового в педагогіці;
- технологія і досвід практичного застосування освітніх інновацій [22, 9].

Взаємозв'язок вказаних компонентів утворює сутність теорії освітньої інноватики.

Українські науковці Х. Бахтіярова, А. Арістова, С. Волобуєва вказують, перспективними напрямками освітньої інноватики є:

- визначення предмету, структури, змісту, функцій освітньої інноватики як окремої галузі наукового знання, її місця в системі наук;
- наукове осмислення інноваційних процесів у сучасній філософії освіти;
- розробка моделей управління інноваційними процесами в сучасній школі;

- вивчення суперечностей інноваційної діяльності та способів їх розв'язання;
- дослідження психолого-психологічних закономірностей розвитку інноваційних процесів;
- характеристика умов реалізації інноваційних процесів в освіті;
- розроблення закономірностей і норм інноваційної діяльності [44, 7].

Саме поняття «педагогічна інновація» знаходиться в процесі становлення і теж має різні тлумачення, залежно від поглядів учених (М. Кларін, В. Орлов, О. Пехота, Г. Селевко, А. Сологуб, О. Хижна, А. Хуторської, П. Щедровицький та ін.). Під педагогічною інновацією розуміють новий педагогічний продукт (теоретичний, практичний), що впроваджується в освітній процес. Ними можуть бути теорії, концепції, освітні системи, моделі, методики, технології, методи і прийоми.

Аналіз класифікацій педагогічної інноватики дає змогу ідентифікувати «педагогічні інновації» за наступними ознаками: видом діяльності, джерелами виникнення, мірою новизни, термінами дії, характером і масштабом змін, способом і темпом здійснення, методикою використання та ефекту, отриманого в результаті впровадження інновації. За визначенням М. Кларіна, інновації є комплексним процесом створення і впровадження накопиченого досвіду й представляють собою «системні новоутворення, які утворені на основі різних ініціатив та нововведень, що... позитивно впливають на розвиток освіти» [51, 60].

Здійснюючи змістовий аналіз досліджуваного поняття, необхідно сказати, що для нашої роботи найбільш значимими визначеннями «інноваційних технологій» в освіті є дефініції В. Беспалько, В. Загвязинського, М. Кларіна, П. Підкасистого, Г. Селевко, В. Сластьоніна.

Наочно зазначені визначення представлені в таблиці 1.

**Наукові підходи до визначення сутності поняття
«Інноваційні технології»**

Інноваційні технології - це	
Беспалько В.П.	систематичне і послідовне втілення спроектованого освітнього процесу; проект педагогічної системи, реалізованої на практиці
Загвязинський В.І.	галузь знань, що охоплює сферу взаємодій учня та вчителя у різних видах діяльності, організованих на засадах цілепокладання, систематизації, алгоритмізації прийомів навчання
Кларін М.В.	впорядкована система і сукупність функціонування особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що використовують для досягнення педагогічної мети
Підкасистий П.І.	технологічно розроблена навчальна система; система методів та прийомів професійної роботи вчителя; методика та окремі методи виховання
Селевко Г.К.	частина педагогічної науки, що вивчає і розробляє мету, зміст та методи навчання; проектує педагогічні процеси; алгоритм процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення цілей навчання; технологія частини освітнього процесу
Сластьонін В.А.	послідовна взаємозалежна система дій педагога, спрямована на розв'язання педагогічних завдань.

Отже, підсумовуючи аналіз змісту важливого для нашого дослідження категорій, можемо констатувати, що «інноваційні технології» в галузі освіти – це спроектована і впорядкована система педагогічних дій, яка має чітко визначений зміст, мету, методи і засоби, спрямовані на реалізацію цілей освітнього процесу.

1.2. Змістова характеристика сучасних освітніх інноваційних технологій

Суспільний запит на виховання творчої особистості, яка здатна самостійно мислити, генерувати ідеї, приймати неординарні рішення потребує суттєвих змін інноваційного спрямування. Вирішенням даного завдання є застосування різних видів сучасних освітніх інноваційних технологій. Водночас, необхідно визначити особливості інноваційного навчання і встановити різницю із традиційним навчанням.

Терміни «інноваційне навчання» і «традиційне навчання» були введені провідними науковцями Римського клубу (1978), які зацентували увагу педагогічної спільноти на неадекватність принципів традиційного навчання тим вимогам, що висуває суспільство до особистості. Так, були охарактеризовані особливості цих двох підходів. Традиційне навчання в основному спирається на традиціях збереження і відтворення культури, сприяє стабільності у соціумі за рахунок репродуктивної діяльності, формування в учнів виконавчих здібностей, розвиток уваги, пам'яті. Тоді як «інноваційне навчання» інтенсифікує новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі, спрямоване на формування готовності особистості до зміни за рахунок розвитку творчих здібностей, критичного мислення, здатності до співробітництва з іншими партнерами. У той же час, М. Кларін зазначає, що «виокремлення двох підходів до освіти і навчання (традиційного й інноваційного) не означає неможливості інноваційних пошуків в обох напрямках» [51, 85]. Вчений класифікує ці два підходи, як: інновації-модернізації (спрямовані на досягнення гарантованих результатів у рамках традиційної репродуктивної діяльності) та інновації-трансформації (навчання дослідницького характеру, спрямоване на організацію пошукової пізнавальної діяльності). Але за умови традиційного навчання учень залишається пасивним отримувачем навчальної інформації, за умови інноваційного навчання є активним учасником освітнього процесу.

Сьогодні актуальною є така ініціативна діяльність, що забезпечує динамічний розвиток особистості, її самостійності та ініціативності.

Вченими М. Артюшиною та М. Радченко виокремлені характерні відмінності традиційного та інноваційного підходів до навчання (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1.

Характерні особливості традиційного та інноваційного підходів до навчання

СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	ТРАДИЦІЙНИЙ ПІДХІД	ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД
МЕТА	Передача знань, ознайомлення з культурою, засвоєння соціального досвіду	Сприяння самореалізації і самоствердженню особистості, культурний обмін
ЗМІСТ	Знання, вміння, навички, розрізнені предмети	Цінності, компетенції, інтегровані курси
ФОРМИ І МЕТОДИ	Індивідуальна чи фронтальна робота, репродуктивні, пояснювально-ілюстративні методи	Різноманітні форми спільної діяльності, самостійна робота, продуктивні, творчо-пошукові, дослідницькі методи
УПРАВЛІННЯ	Учень – об’єкт виховних дій, вчитель – транслятор знань; авторитарно-репресивний стиль управління	Учень – суб’єкт навчання, вчитель – друг, гуманіст, помічник; демократичний, заохочувальний стиль управління
КОНТРОЛЬ	Зовнішній, операційний	Внутрішній, цілісний
РЕЗУЛЬТАТИ	Безініціативна, малоактивна, мало адаптована до життя особистість з окремими уривками знань	Активна, ініціативна, розвинена, розкута, впевнена в собі, життестійка особистість, що довіряє собі та оточуючим

Запровадження інноваційного навчання потребує від вчителя широкого кола професійних компетенцій, що забезпечують готовність до використання інноваційного підходу у своїй професійній діяльності. Вчитель повинен бути обізнаним із основними сучасними інноваційними технологіями навчання, науковими здобутками авторів, які працюють у даному напрямку й володіти методиками щодо їх впровадження в освітній процес.

Завдяки дослідженням вчених і практиків педагогічної галузі сучасна освіта збагатилась значною кількістю освітніх технологій. Як зазначає О. Пехота, «педагогічна інноваційна технологія – це вибір вчителем стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи учителя з учнем» [86, 217]. Нова філософія освіти потребує застосування різних видів інноваційних технологій.

Найвідомішими з-поміж значної кількості є технології проблемного навчання М. Махмутова, безперервної освіти - М. Кларіна, комп'ютерного навчання В. Гузеєва; програмованого навчання В. Беспалько; інтенсивного навчання Л. Кноделя; проблемно-модульного А. Алексюка, Л. Романішина, контекстного навчання Н. Борисової, А. Вербицького, проєктного навчання Л. Лук'янової, діалогового навчання В. Горшкова, дистанційного навчання К. Полата, особистісно зорієнтованого навчання В. Серікова, І. Якиманської, технології розвивального навчання Л. Занкова.

У шкільній практиці найбільшого поширення набули такі інноваційні технології навчання, як технології особистісно орієнтованого навчання: технології проблемного навчання, технології інтерактивного навчання, технології критичного мислення, проєктні технології; ігрові технології, інформаційно-комп'ютерні технології, що унаочнено на рис.1.1

Однією із прогресивних сучасних технологій навчання в школі є *особисто орієнтована технологія*, яка ґрунтується на концепціях педагогіки співробітництва, гуманістичної педагогіки, розвивального навчання.

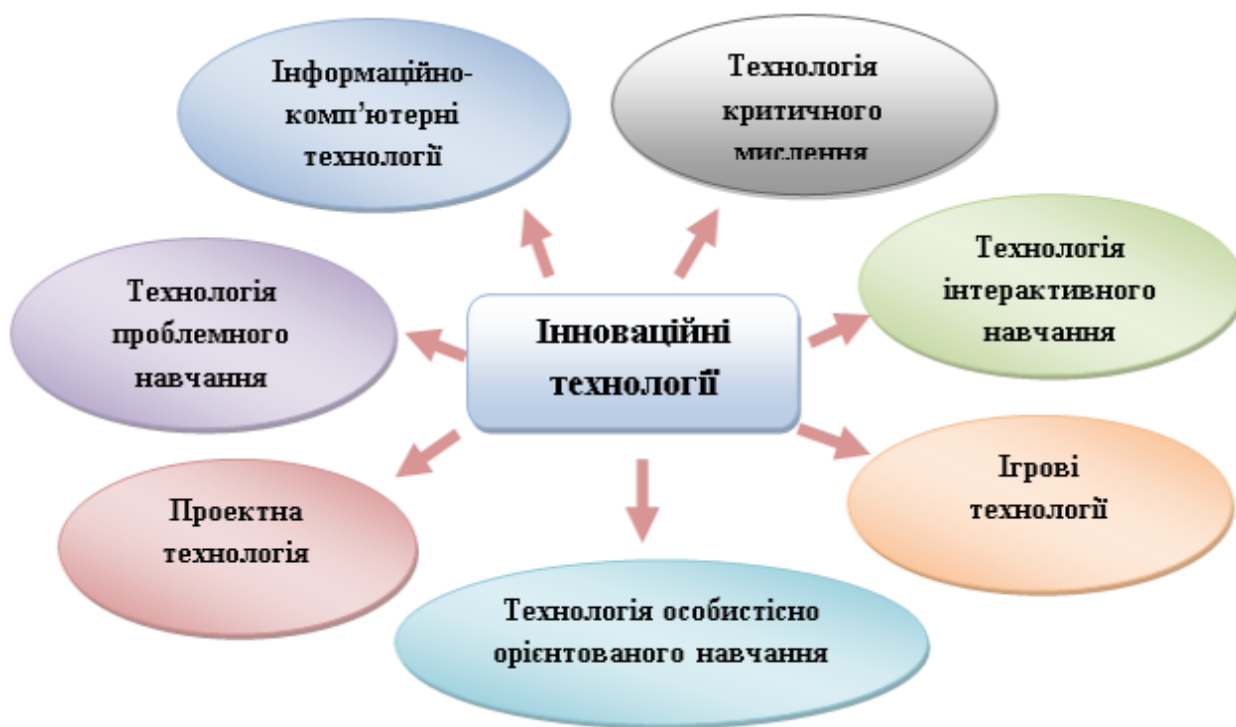

Рис.1.1. Класифікація освітніх інноваційних технологій

Сучасні теоретичні та методологічні положення, що визначають інноваційну особистісно зорієнтовану освіту висвітлені у працях К. Абульханової-Славської, М. Алексеева, С. Кульневич, Т. Кульпіної, О. Петровського, І. Якиманської. Досліджуючи дану проблему, вчені вирізняють окремі вчення, які лежать в основі сучасної освітньої концепції. Найбільшого розповсюдження набули – особистісно-культурологічне (Є. Бондаревська), особистісно-розвивальне (І. Котова, Є. Шиянов), суб'єктно-особистісне (І. Якиманська), особистісно зорієнтоване (М. Алексеев). Вдаючись до вивчення даних підходів, можемо наголосити, особистісно зорієнтоване навчання є найбільш прийнятним. Так, в умовах особистісно зорієнтованого навчання домінують партнерські відносини між вчителем і учнями. Досвід дитини стає основою навчання, а особистісні новоутворення – його результатом. За Х. Бахтіяровою головними ознаками особистісно зорієнтованих технологій є:

- підтримуюча функція вчителя;
- учень – суб'єкт освітньої діяльності;

- конструювання цілей стосовно розвитку учнів засобами навчальної дисципліни;
- високий рівень самостійності учнів;
- створення чогось «нового» (нових знань, особистісних новоутворень (потреб, домагань, здібностей);
- аналіз і врахування особливостей особистості дітей [44, 112].

За визначенням М. Артюшина, особистісно зорієнтований підхід в освіті надає провідного значення підготовці дитини до життя за мінливих умов, реалізації інноваційної діяльності та розвитку. У контексті особистісно орієнтованого навчання здійснюється перенесення акценту з вивчення самого предмета на його використання як засобу формування особистості учня, розвитку творчої ініціативи, самостійності, відповідальності, стимулювання потреби в самовдосконаленні, формуванні моральної позиції [82, 36].

Важливого значення набуває застосування вчителями *технології проблемного навчання*, сутність якої полягає в тому, що пояснення предмету здійснюється у проблемній формі. Проблемне навчання зародилось в античні часи. Як освітня технологія її почали використовувати в 1980-і роки ХХ ст. Інноваційний характер технології проблемного навчання, творення умов, способи створення проблемних ситуацій розглянуто у працях І. Лернера, О. Матюшкіна, М. Скаткіна. Сутність технології полягає в тому, що вчитель повинен змодельовати ситуацію, яка передбачає розв'язання проблемного завдання. Для сприйняття учнями проблемного викладу завдання, необхідно створити в класі таку проблемну ситуацію, яка б була близькою до реальних навчальних або життєвих ситуацій, посиленням на парадоксальні природні факти, явища, протиріччя. За посередництва вчителя учень віднаходить шляхи розв'язання конкретної проблеми. Реалізацію технології проблемного навчання забезпечує система спеціальних методів: метод проблемного викладу матеріалу, який передбачає актуалізації проблеми та її розв'язання вчителем у процесі активного обговорення з учнями; дослідницький метод, який спрямований на формування самостійності школярів у формулюванні

проблеми, шляхів її вирішення, перевірки результатів; частково-пошуковий метод, націлений на постановку вчителем проблеми, її розв'язання учнями засобом оригінального творчого мислення за керівництва наставника. Характерним алгоритмом розв'язання проблеми є послідовність чітко визначених етапів: проблемне питання – проблемна ситуація – проблема – гіпотеза – аналіз – висновок – підсумок (узагальнення).

Дієвою у шкільній практиці є інноваційна *проектна технологія*. Сутність технології полягає в тому, що досягнення мети здійснюється через системну організацію проблемно-орієнтованого пошуку і передбачає реальний практичний результат. Завданням проектної технології є розвиток пізнавальних, пошукових і практичних навичок, уміння співпрацювати в команді, формулювати проблеми, знаходити шляхи їх вирішення, формування критичного мислення. У результаті застосування проектних технологій процес навчання стає ефективним, школярі стають ініціативним, активними, організованими, відповідальними, відбувається інтеграція знань.

Проекти класифікують за наступними показниками:

- за характером (видом) проектної діяльності (пошукові, інформаційні, ігрові, творчі);
- за змістом (музичні, театральні, історичні, літературно-творчі);
- за рівнем інтеграції (реалізації міжпредметних зв'язків (міжгалузевий, міжпредметний, монопроект (у межах однієї галузі));
- за характером учасників (індивідуальні, групові (колективні), парні);
- за тривалістю виконання (довготривалі, короткотермінові) [77, 12].

Основними етапами роботи над проектами прийнято вважати: пошуковий – аналітичний – практичний – демонстраційний – підсумковий. Основною властивістю проектної технології є активні форми самостійної роботи учнів. Вчитель у процесі підготовки проекту співпрацює з учнем.

Застосування проектної діяльності у шкільній практиці створює умови для вибору ролі учасника в системі взаємин (організатор, виконавець, учасник), передбачає активну участь кожного, так як кінцевий результат

залежить від загальних зусиль. Проектна технологія сприяє залученню учнівської молоді до вирішення освітніх проблем, формуванню нових стосунків, системи спілкування, що розвиває відповідальність. Важливого значення набуває проектна діяльність покликана згуртувати школярів на вирішення суспільних проблем. Головним завданням проектної діяльності є допомога учнівській молоді зорієнтуватись у сучасних викликах суспільства (соціальних, інформаційних) й набуття соціального досвіду співробітництва в команді. Все це передбачає активне й творче самоствердження задля розвитку й удосконалення суспільства.

Сучасною інноваційною технологією прийнято вважати *технологію розвивального навчання*, сутність якої полягає в орієнтації на принципи отримання нових знань. Водночас даний вид навчання має тривалу історію становлення. За концепцією Л. Виготського, навчання може мати розвивальний характер за умови його правильної організації. Саме такий підхід став основою для розробки концепції розвивального навчання. Наукове обґрунтування даної теорії здійснили В. Давидов та Д. Ельконін. При розвивальному навчанні метою освітнього процесу є створення умов для розвитку особистості, самореалізації кожної дитини, яка є суб'єктом навчальної діяльності. Вчитель виконує функцію координатора навчальної діяльності учнів у процесі колективного виконання поставлених задач. Процес навчання школярів набуває ознак ділової співпраці вчителя і учнів, що забезпечує евристична бесіда. Використання технології розвивального навчання передбачає перетворювальну дію, на основ якої встановлюються зв'язки об'єкта пізнання. За умови спеціально організованої навчальної діяльності здійснюється динамічне формування спеціального мотиву – пізнавального інтересу.

Характерною особливістю організації розвивального навчання є дискусійний характер їх здійснення. Досвід впровадження таких дискусій на шкільних уроках доводить, що учні тоді знаходять протиріччя у різних судженнях, формують власну позицію, коли викладач так проектує

педагогічну діяльність, щоб різні точки зору на дану проблему виникали саме в учнів ровесників. У таких освітніх ситуаціях втручання вчителя у творчий пошук школярів повинне бути дозованим. Учні повинні самостійно віднайти причинно-наслідкові зв'язки. Але нові ідеї у школярів можуть вникати у тому випадку, коли в них є певний запас знань. У цьому зв'язку вчитель повинен підвести учня до самостійного розв'язання завдання – самостійного прийняття рішення. Як висновок, за розвивальною технологією навчання – знання не можна давати в готовому вигляді, вони засвоюються через навчальну діяльність.

Розвивальне навчання лягло в основу інноваційної *технології розвитку критичного мислення*. Термін «критичне мислення» психологи трактують як «наукове мислення, сутність якого полягає в ухваленні ретельно обдуманих та незалежних рішень» [50, 65]. Такому типу мислення властиві усвідомленість та самовдосконалення.

Технологія розвитку критичного мислення в освіті представляє собою сукупність різноманітних педагогічних прийомів, що стимулюють учнів до творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними узагальнених знань. Саме ця технологія спрямована на підготовку особистостей нового покоління, здатних критично мислити, спілкуватися, налагоджувати контакти з іншими людьми.

Технологія розвитку критичного мислення має свої початки у роботах американських психологів У. Джеймса та Дж. Д'юї. Позивними критеріями технології критичного мислення є формування позитивних рис особистості (креативності, відповідальності, самостійності); організація процесу вирішення актуальних проблем і досягнення результату; формування комунікативних умінь; набуття навичок самооцінки, самовдосконалення, самоконтролю; уміння визначати проблему і мету діяльності, ефективно співпрацювати, бути ініціативними й відповідальними за прийняття рішень, вміти аргументувати своє рішення.

За визначенням науковців, «технологія розвитку критичного мислення в процесі навчання – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають ти, хто навчається, до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань» [37, 173]. Так, критичне мислення представляє собою процес творчої переробки інформації, який полягає в усвідомленні і переосмисленні. Вчитель повинен усвідомлювати й уміти застосовувати у своїй педагогічній діяльності певний алгоритм: визначення мети, завдань, мотивації інтересу до даної теми; ознайомлення з новою інформацією, стимулювання пізнавальної ініціативи, аналітичне сприйняття навчального матеріалу; осмислення нового матеріалу, встановлення його значимості, обговорення й аргументація ідей, формування власної позиції). Учні у свою чергу повинні проявляти уміння критично мислити, робити інтерпретацію (в учнів чи письмовій формі), підкріплюючи її власними аргументами. Так, критичне мислення є рецептивним і застосовується у навчанні школярів тоді, коли вони аналізують або коректно критикують аргументи інших людей.

Для впровадження технології розвитку критичного мислення варто дотримуватись педагогічних умов, спрямованих на стимулювання учнів до критичного мислення, серед яких: необхідний часовий проміжок, очікування ідей, активна позиція, повага до думок інших, віра у власні сили. Однією із першочергових педагогічних умов формування критичного мислення є створення зацікавленості, доброзичливої атмосфери спілкування, активного залучення до парної і групової роботи. З раннього дитинства дитину потрібно привчати до оціночних суджень, уміння висловлювати свої погляди, не бути залежним від чужої думки. Формування критичного мислення можливе за умови, якщо воно є індивідуальним.

Однією із найдійовіших сучасних інноваційних технологій є технологія інтерактивного навчання. Останніми роками технологія інтерактивного навчання набуває все більше прихильності серед науковців і вчителів. Психолого-педагогічні аспекти ефективного використання інтерактивних

технологій в освітньому процесі висвітлені в працях О. Глотова, М. Кларіна, О. Пометун, О. Пехоти, Г. П'ятакова, Н. Тализіної, Т. Яценко. Основою інтерактивного навчання є взаємодія та співпраця вчителя і учня, де учень стає активним суб'єктом навчання. Саме інтерактивна технологія змінює схему відносин учасників освітнього процесу, сприяє самореалізації учнів під час навчання. Особливу увагу в даній технології відіграють форми комунікації при яких школярі як учасники освітнього процесу стають більш мобільними, розкутими, активними. Характерною особливістю інтерактивних технологій навчання є реалізація відповідної системи методів та форм організації навчальної діяльності школярів (індивідуальної, групової, колективної).

Інтерактивна технологія передбачає широкого впровадження діалогу. Вітчизняні науковці Л. Пироженко і О. Пометун зазначають, що сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що «освітній процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це таке взаємне навчання, де учень і вчитель стають рівноправними суб'єктами навчання» [45, 124]. Використання інтерактивних технологій в освіті створює умови для формування стійкої внутрішньої мотивації (інтерес до самого навчання) і мотивації до спільної праці на основі співтворчості.

Для застосування інтерактивних технологій у навчанні школярів сприятливими педагогічними умовами є:

- створення позитивної атмосфери навчання;
- мотивація учнів до навчальної діяльності;
- актуалізація знань і уявлень школярів;
- формування ціннісних орієнтацій, отримання нових знань, умінь і навичок;
- самооцінка пізнавальної діяльності.

Застосування інтерактивних технологій навчання у школі передбачає моделювання життєвих ситуацій, уміння працювати в команді, спільно вирішувати завдання. Унеможлиблюється домінування будь-якого учасника, навіть якщо це вчитель.

Технологій інтерактивного навчання існує безліч. Серед них: робота в парах, карусель, робота в малих групах, мозковий штурм, дерево рішень, цивільні слухання, рольова (ділова) гра, дискусія, дебати.

У той же час кожен вчитель може самостійно придумати нові форми роботи з класом, видозмінювати і модифікувати вже існуючі.

Вітчизняними вченими визначені характерні ознаки інтерактивних технологій навчання, якими є:

- планування навчання як серії взаємопов'язаних проблемних ситуацій;
- превалювання на уроках групової роботи учнів;
- опора на досвід дитини й мінімальні знання з теми;
- відкритість навчання, відсутність визначених постулатів, одностайних рішень;
- співробітництво на різних рівнях (вчитель-клас, вчитель-учень, учень-група, учень-учень);
- швидкий зворотній зв'язок (вчитель доступний для учня, може отримати консультацію в будь-який момент навчання);
- емоційне захоплення, піднесений настрій, свобода, розкутість;
- діалог як основа інтерактивного навчання [44, 178].

Перевагами інтерактивної технології навчання є спрямування на розвиток особистості, її мислення, самостійності, комунікативності. Основними функціями вчителя є виховна, організаційна, стимулююча. У спілкуванні з учнями переважає демократичний стиль, пріоритетними є підтримання ініціативи й творчого підходу учнів, спільна творча діяльність, орієнтація учня на вирішення творчих завдань.

Домінуючою інноваційною освітньою технологією в школі, особливо початковій, є *ігрова технологія навчання*. Як відомо, провідною діяльністю школярів молодшого віку є гра. Натомість в освітньому процесі ігрова діяльність використовується у процесі навчання як самостійна технологія інтенсивного навчання. Вона характеризується сукупністю ігор, спрямованих

на досягнення мети. Інноваційні ігрові технології Н. Морєва умовно поділяє на дидактичні, розвивальні та виховні. Так, дидактичні – спрямовані на формування практичних умінь і навичок, розширення світогляд, розвивальні – навчають приймати ефективні рішення, порівнювати, встановлювати аналогії, удосконалювати навички самокорекції, виховні – мають на меті розвиток навичок комунікації, спільної діяльності, моральних якостей, установок, саморегуляції особистості [35, 216].

Однією із розповсюджених форм ігрових технологій навчання в школі є ігрове проєктування. Мета даного виду полягає у створенні або удосконаленні виконуваних проєктів. Для втілення даної технології вчителю необхідно розподілити клас на групи, кожна з яких займається розробкою власного проєкту. Сама тема проєкту може бути запропонована вчителем, або обрана членами групи самостійно. Важливо, що ігрове проєктування здійснюється з різних рольових позицій. Таке ігрове проєктування може бути кількох видів: дослідницьке, пошукове, творче, аналітичне.

За Л. Лук'яною ігрові технології доцільно впроваджувати згідно визначених етапів: підготовчого (визначення тематики проєкту, виконавців, розподіл пошукові групи, планування роботи (термін, завдання, методи), вибір джерел інформації); дослідницького (робота над проєктом, збір інформації, встановлення творчих зв'язків, аналіз, систематизація, узагальнення напрацьованого матеріалу; підсумкового (презентація результатів; обговорення за участю учнів групи, підготовка виступу; підсумкова конференція) [23, 17].

За визначенням О. Красовської, ігрова діяльність – це «різновид імітаційного моделювання, який представляє собою групове завдання для відпрацювання послідовності дій у штучно створених умовах» [26, 143]. Науковиця співвідносить ігрову діяльність до технологій контекстного навчання.

Одним із перспективних шляхів розвитку освітньої галузі є інформатизація, спрямована на формування і розвиток інтелектуального

потенціалу підростаючого покоління, удосконалення форм, методів, способів і змісту навчання, запровадження комп'ютерних систем. Сьогодні освіту неможливо уявити без інформаційних технологій. Ще з середини ХХ століття «інформація» стала загальнонауковим поняттям. Сам термін «інформаційна технологія» вперше був уведений Х. Лівінгом і Т. Уіслером в 1958 році як технологія збирання, обробки, зберігання та розповсюдження інформації за допомогою комп'ютерних засобів [46, 69].

За Х. Бахтіяровою, «інформаційні технології – це технології, які забезпечують розв'язання прикладних задач методами обробки інформації та використовуються для обробки інформації» [44, 82]. Перевагами інформаційних технологій є швидкий зворотний зв'язок, що зумовило їх інтенсивне застосування у різних галузях людської діяльності, зокрема, в освіті і навчанні.

Останнім часом значного інтересу набули дослідження, предметом яких стало впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчальний процес закладів загальної середньої освіти, що є комплексним прикладом поєднання новітніх технічних надбань і словесних методів навчання.

Інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) (від англ. information and communications technology) представляють собою інтеграцію інформаційних технологій з телекомунікацією, медіа-трансляцією, усіма видами аудіо- і відео-обробки інформації, що дозволяють користувачам мати доступ, зберігати, створювати, змінювати і передавати інформацію. У цьому зв'язку новими формами організації та засобами передачі знань в навчальний процес є: комп'ютерне моделювання; мультимедійні та телекомунікаційні технології, інформаційне моделювання; вебінари; веб-конференції; комп'ютерне тестування; конкурси тощо.

Характерними особливостями застосування інформаційно-комунікативних технологій у навчанні є: спрямування мультимедійних програм на самостійне активне сприйняття та засвоєння знань учнями,

зручний темп роботи з мультимедійною програмою, її відповідність індивідуальним можливостям та інтересам особистості.

Використання інноваційних інформаційно-комунікативних технологій в школі дають можливість вчителю активізувати самостійну роботу учнів. У порівнянні з іншими засобами, мультимедійні технології сприяють самостійному активному сприйманню та засвоєнню знань учнями. Так, учні можуть керувати темпом роботи за мультимедійною програмою, добирати зручний час, завдання згідно індивідуальних розумових, психолого-фізіологічних можливостей та інтересів. Важливого значення комп'ютерні мультимедійні технології відіграють при перевірці відповідей.

Найбільш розповсюджене застосування інформаційних технологій у школі:

- пошук літератури (в е-каталозі бібліотеки закладу освіти, інших е-бібліотеках; в мережі Internet, пошукових систем (Meta, Google, Yandex, Search.com, Yahoo.com, Lycos.com т. ін.).
- для роботи з літературою (підготовка рефератів, інформаційних повідомлень);
- автоматичний переклад текстів (програми-перекладачі (PROMT XT), е-словники (Abby Lingvo 7.0.);
- зберігання і накопичення інформації (CD-, DVD-диски, зовнішні накопичувачі, Flash-диски, карти пам'яті, жорсткі диски);
- організація процесу комунікації (Internet, електронна пошта);
- організація освітнього процесу (Google календар, освітні платформи Zoom Classroom Google Meet);
- відтворення звуку і зображень (Microsoft Media Player, WinAmp, Apollo, WinDVD, ACD See, PhotoShop, CorelDraw).
- поширення результатів навчання (онлайн-конференції, публікації в Інтернет та ЗМІ) [25, 76].

Застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання дає можливість підвищити ефективність навчання, самоосвіти учнів, отримати

доступ до сучасної інформації з різних освітніх галузей знань, ефективної співпраці учнів, вчителів, незалежно від місцезнаходження.

Освітні можливості мультимедійних інформаційних технологій впливають на здатність опрацьовувати велику кількість інформації (відео, звукової, графічної, текстової), компонувати її в зручному вигляді. Застосування інформаційних технологій у навчанні школярів сприяє:

- розвитку індивідуальних і творчих здібностей учнів;
- формуванню пізнавальних можливостей школярів;
- інтеграції знань (комплексного вивчення явищ, взаємозв'язку гуманітарних, природничих, технічних наук та мистецтва);
- систематичному оновленню змісту, форм, методів.

Використання сучасних інформаційних технологій у звичайний освітній процес дозволяє вчителю перекласти частину своєї роботи на персональний комп'ютер. Тоді навчання стає для учнів більш цікавим, творчим, інтенсивним. Прискорюється процес сприйняття, засвоєння, запам'ятовування (за допомогою демонстрування схем, навчального матеріалу, тощо).

Проведення оцінювання за допомогою комп'ютерного тестування дозволяє вчителю диференціювати рівень складності завдань, застосовувати індивідуальний підхід до кожного учня. Школярі у той же час отримують можливість одразу дізнатися результати своєї роботи.

Отже, ґрунтовний аналіз провідних сучасних освітніх технологій дає можливість визначити основні інноваційні технології навчання школярів, які є найбільш ефективними, продуктивними й оптимальними для застосування у закладах загальної початкової та середньої освіти. Серед розглянутих нами, необхідно виокремити інноваційні технології: проблемного навчання, інтерактивного навчання, особистісно орієнтованого навчання, проєктні технології, ігрові технології, інформаційно-комп'ютерні технології, технології креативного мислення.

1.3. Специфіка застосування сучасних інноваційних технологій в галузі загальної музичної освіти.

Головним завданням сучасної загальної музичної освіти в Україні є вдосконалення методів, форм і педагогічних технологій навчання школярів. Для музичної освіти завжди особливо значимою була властивість новизни. Очевидно, що реформування сучасної мистецької освіти неможливе без систематичного оновлення засобів педагогічного впливу, без системного вивчення й упровадження передового досвіду успішних вітчизняних та зарубіжних вчителів [36, 82]. Це пояснює те, що в музичній освіті інноваційні процеси відіграють важливу роль, у порівнянні із поняттям «новизни», адже відображають не лише процес створення нового, а й застосування і реалізації на практиці [37, 78].

У педагогічній мистецькій практиці встановлено, що сучасні інноваційні освітні процеси передбачають зміну особистості суб'єкта. Вони простежуються як за зовнішніми характеристиками (емоційність, музична мова, стиль), так і за внутрішніми, що впливають на формування властивостей професійної свідомості (пам'ять, мислення, увага), становленні світогляду фахівця та зміни відповідних орієнтирів – установки суб'єкта по відношенню до об'єкта діяльності. За інноваційної діяльності вчителя саме такі зміни відбуваються у когнітивній сфері, що впливають на підвищення рівня інформованості про об'єкт. Також відчутними є перетворення в емоційній сфері – як зацікавлення у взаємодії з об'єктом та у практичній, котрі проявляються усвідомленням реальних можливостей зміни об'єкта.

Характерною ознакою системи інноваційної педагогічної освіти є швидка зміна техніки і технологій. Інноваційна складова діяльності вчителя музичного мистецтва проявляється у передчасному проектуванні освітнього процесу (визначенні мети, завдань, змісту, конкретних технологій мистецького інноваційного навчання).

Мистецька інноваційна діяльність є відбитком не лише особливостей оновлення традиційної системи освіти шляхом раціоналізації, впровадження новаторського досвіду (модернізації), а й презентує індивідуальний творчий стиль роботи вчителя музичного мистецтва. Важливою умовою цього процесу є оптимальне поєднання впливу зовнішніх факторів і системи внутрішніх особистісних перетворень, що дозволяє студенту стати суб'єктом саморозвитку, досягати певного рівня особистісної та фахової спрямованості з моменту усвідомлення своїх здібностей та можливостей у мистецькій діяльності.

Актуальні проблеми сучасної мистецької освіти у своїх наукових доробках висвітлюють Л. Арістова, О. Гончарова, С. Горбенко, К. Завалко, А. Козир, В. Лабунець, О. Лобова, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалка, А. Растригіна, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Турчин, О. Хижна, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.

У своїх дослідженнях В. Лабунець зазначає, що педагогічні інновації містять в собі умови для утворення нового типу педагогічної діяльності з безперервним оновленням освітнього процесу та його послідовним аналізом. Так, інноваційний процес у мистецькій освіті представляє динамічне поєднання педагогічних нововведень та їх ефективне застосування у практиці мистецького навчання. У працях К. Завалко проаналізовано наукової проблеми готовності вчителів музичного мистецтва до інноваційної діяльності. Науковець підкреслює, що «виділення педагогічної інноватики в самостійну галузь пов'язане із протиріччями між потребою у модернізації мистецької освіти та нездатністю вчителів її реалізувати. Зміст інноваційних процесів у мистецькій освіті К. Завалко розглядає як новаторську діяльність учителя музичного мистецтва, що полягає в оновленні педагогічного процесу, уведенні новоутворень у традиційну систему музичної освіти і переходу стилю педагогічної діяльності на найвищий рівень педагогічної творчості. Інноваційну діяльність вчителя музичного мистецтва вчена тлумачить як «складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером

видів дій, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів і спрямовані на створення та внесення вчителем змін до власної системи роботи в контексті модернізації та реформування мистецької освіти. Суб'єктом, носієм інноваційного процесу є, насамперед, учитель-новатор, що володіє рисами інноваційної особистості [41, 46].

У відповідності до синергетичного підходу інноваційну концепцію музичного навчання К. Завалко розглядає як новітню систему поглядів, об'єднаною позицією, що визначає розуміння явищ і процесів ефективного музичного навчання, є основою для розробки освітньої системи та конкретних педагогічних технологій.

У мистецькій педагогічній науці останніх років особливо значим є особистісно орієнтований підхід, який можна вважати інноваційним. Він забезпечує ґрунтується на принципах глибокої цінності і поваги до особистості дитини, її індивідуальності та самостійності. Актуальність особистісно орієнтованого підходу зумовлена тим, що головним засобом естетичного виховання дитини є мистецтво. Саме мистецтво вирізняється універсальністю впливу на особистість дитини.

Хоча останнім часом технологічна освіта відділяє музичну освіту на другий план, результати досліджень психолого-педагогічної науки переконують, що заняття музикою сприяють не лише естетичному, але й інтелектуальному розвитку школярів. У рамках особистісно орієнтованого підходу музичне мистецтво слугує тим фактором, що визначає механізм персоналізації дитини, оскільки пізнається музика, але й виступає однією із форм пізнання світу [41,48].

Реалізація особистісно орієнтованого підходу забезпечують уроки музичного мистецтва. За переконаннями ствердженням Л. Масол, значними можливостями у цьому сенсі володіють сучасні уроки музичного мистецтва, які передусім є уроками поліхудожньої діяльності учнів [64, 54]. Метою їх є сформувати світогляд учнів, сприяти музичному розвитку дітей. Саме музичний розвиток дає можливість у більшій мірі розкрити усі внутрішні

властивості учнів (мислення, уяву, пам'ять, волю, тощо), сформувати емоційну сферу особистості, надавати можливості для самореалізації, що є особливо значимим в особистісно орієнтованій освіті .

Як зазначає О. Волчегорська, «використання інноваційних технологій на шляху формування нового типу сучасної мистецької освіти сприяє цілеспрямованому синтезу методів навчання, відкриває нові можливості для методичної варіативності в організації особистісно орієнтованого освітнього процесу» [30, 79]. Усі завдання загальної мистецької музичної освіти полягають у спрямуванні дії вчителів на різносторонній особистісний розвиток учнів, впровадження таких освітніх технологій, котрі найповніше враховують сутність усіх факторів музично-педагогічного впливу та надають можливості дітям реалізувати себе в музичній діяльності.

Суттєвим засобом активізації пізнавальної і творчої діяльності учнів на уроках музичного мистецтва виступають інформаційні технології навчання, що дозволяють по-новому використовувати текстову, звукову, графічну інформацію. Об'єднуючи їх в єдиний потік (відеоінформацію) вчитель музичного мистецтва здатен збагатити свої методичні можливості, здійснювати викладання, використовуючи сучасні інформаційні засоби комунікації. Цим самим вчитель музичного мистецтва активізує творчий потенціал школярів, сприяє розвитку аналітичного і критичного мислення, виховує інтерес до музики, музично-виконавської діяльності, формує музичний смак.

Збалансоване поєднання знань комп'ютерної грамотності музичним, образотворчим мистецтвом, літературою, хореографією, архітектурою, театром, створюється нова якість сучасного інтегрованого уроку. Застосування інформаційно-комунікативних технологій на уроках музичного мистецтва дає можливість залучати учнів до пошукової діяльності, створення творчих робіт (проектів, презентацій, інформаційних повідомлень, музичних дайджестів) із вітчизняної музичної культури, творів всесвітньо відомих композиторів. Інтерактивні технології також забезпечують формування

особистісних якостей учнів: дають змогу сформувати риси характеру, розвивати мислення, пам'ять, увагу, світогляд, а також виявляти й реалізовувати індивідуальні можливості, забезпечують педагогічні умови створення атмосфери творчої співпраці [6, 10].

Інноваційні інформаційно-комунікативні технології можна використовувати як під час засвоєння нових знань, так і під час використання вже засвоєних знань, умінь і навичок. Провідними принципами застосування інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва є принцип історизму, гуманізму, системності, науковості, варіативності, індивідуальності, неповторності і самоцінності учня, його реалізації у всіх видах музичної діяльності [31, 112].

Завдяки використанню інформаційних технологій під час вивчення музичної грамоти створюється можливість диференціювати рівень складності навчального матеріалу. Такий підхід до навчання учнів дозволяє мотивувати учнів. У процесі вокально-хорового та інструментального музикування вчитель музичного мистецтва може застосовувати комп'ютерні засоби навчання якості допомоги кожній дитині (налаштування під інструмент, відеозапис співу і нотного тексту, аудіо-запис вокальної партії, відео-запис гри (аплікатури) на дитячому інструменті.

З метою застосування інноваційних технологій у процесі викладання музичного мистецтва у школі вчитель повинен залучати свій творчий потенціал, бути активним, що передбачає створення оптимальних педагогічних умов, які б дозволили реалізувати естетичні можливості кожної окремої дитини відповідно до її здібностей, особистісних властивостей, бажань; застосування різних методик, забезпечення естетичних потреб кожного учня; превалювання у роботі творчих методів навчання, діалогічного мовлення, інформаційних технологій, індивідуалізацію та диференціацію навчання.

Всебічний розгляд і аналіз провідних концепцій загальної музичного освіти школярів надав можливість виокремити окремі інноваційні концепції

відомих педагогів-музикантів: Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, М. Монтессорі, К. Орфа, Ш. Сузукі, Г. Зілвея. Як зазначають дослідники, «спільним для них є прагнення засобами музики вплинути на духовний світ дитини, сприяти гармонійному розвитку особистості, вихованню емоційної чутливості та музичних здібностей, засвоєнню музики як специфічної мови людського спілкування» [34, 218]. Основна відмінність даних концепцій полягає у виборі виду музичної діяльності. Зокрема, у музичній концепції К. Орфа превалує елементарне музикування на дитячих музичних інструментах. У методиці Е. Жак-Далькроза особлива увага надається ритмічному руху. Провідною музично-виконавською діяльністю в методиці З. Кодая є хоровий спів. Основним видом музичної діяльності школярів у методиках Ш. Сузукі та Г. Зілвея є гра на музичному інструменті.

Дослідження Т. Турчин присвячені проблемі модернізації початкової музичної освіти в Україні. Так, науковець характеризує інноваційний процес модернізації освіти як результат створення, обґрунтування і впровадження прогресивних змін, які зумовлені вимогами часу. Осучаснення змісту початкової загальної музичної освіти передбачає переорієнтацію змісту музичної освіти, визначення сучасних принципів і педагогічних умов музичного навчання молодших школярів, модернізація існуючих методів, форм, прийомів музичного розвитку школярів. Визначаючи сучасні шляхи оновлення музичної освіти учнів, Т. Турчин охарактеризувала можливості удосконалення загальної музичної освіти молодших школярів, які пов'язані з поглибленим вивченням основ національної художньої культури, опорою музичного навчання на національні культурні цінності, гуманістичні, комунікативні, гедоністичні засади музичної освіти, впровадження сучасних можливостей інформатизації мистецької освіти, пріоритетності творчих підходів до досягнення музичного мистецтва [101, 263].

Провідний підхід до модернізації початкової загальної музичної освіти полягає у домінуванні національного мистецтва, розробці спеціальних методів роботи відповідних музичному мистецтву, гедоністичного спрямування

музичної освіти учнів початкової школи, використання мистецької інформатизації як допоміжного засобу інтенсифікації музичного навчання школярів, врахування впливу культурологічних чинників розвитку початкової загальної музичної освіти.

Важливого значення в музичній освіті відіграють *інноваційні сугестивні технології навчання* школярів. Шляхи застосування інноваційних сугестивних технологій розкриті у дослідженнях В. Міщанчук. Науковець довела, що використання сугестивного впливу у педагогіці змінює традиційні підходи до побудови навчального процесу, сприяє утворенню позитивного емоційного фону для встановлення взаємної творчої діяльності між учнем і вчителем, кращого оволодіння матеріалом, розкриття внутрішнього потенціалу особистості. Цінність застосування інноваційних сугестивних технологій у процес мистецької музичної освіти полягає в тому, що вони допомагають розкрити резервні можливості дитячої особистості [68, 123].

За В. Міщанчук, застосування різних видів сугестивного впливу сприяють розвитку уяви, музично-творчих здібностей, стимулюванню фантазії. Володіння вчителями музичного мистецтва різними методами сугестивного впливу дозволять створити комфортну, емоційно і психологічно сприятливу атмосферу навчання для розкриття внутрішнього потенціалу учнів. Створення комфортного середовища сприяє підвищенню працездатності учнів, глибокому зануренню у світ музичного твору. Застосування сугестивних технологій у музично-виконавській діяльності учнів будується на інтеграції свідомої та безсвідомої сфер особистості, дозволяє підвищити мотивацію учнів в оволодінні знаннями, уміннями та навичками творчої взаємодії, наповнити навчально-виховний процес позитивними переживаннями. В. Міщанчук відзначає, що вчителю музичного мистецтва для реалізації сугестивного впливу необхідно уміти добирати відповідні засоби, форми, методи, знання про інформаційні потоки впливу (змісту навчальної інформації, особистісні якості учасників освітнього процесу) [68, 124].

Значний внесок у розробку проблеми впровадження інноваційних технологій навчання музичного мистецтва здійснила Л. Ліхіцька. У своїх дослідженнях Л. Ліхіцька розглядає досвід педагогів-музикантів з Польщі, Угорщини, Чехії (Збігнева Петрасінського, Романа Шульца, Євгенії Ляски). Використовуючи зарубіжний досвід вчена здійснила чітке окреслення методів самостійного навчання вчителів музичного мистецтва до ефективного впровадження мистецьких інновацій у своїй педагогічній практиці. У своїх дослідженнях Л. Ліхіцька виокремила й детально проаналізувала особистісно-творчий підхід з урахуванням мистецької інноваційної підготовки вчителя музичного мистецтва, за допомогою якої він стає вчителем-новатором, учителем-творцем, представником нової генерації вчителів. Шляхи осучаснення змісту загальної музичної освіти науковець вбачає у впровадженні авангардних технологій у процес музичної освіти: мистецьких мультимедіа-технологій (О. Базелюк); технології творчого музикування (Т. Тютюнникова), технології музично-естетичного виховання британських дослідників К. Свонвіка, Д. Тейлор, М. Шефера (довільна імпровізація й експериментування зі звуками, мелодіями, ритмами) [42, 85].

Інноваційний підхід у музичному навчанні школярів розглядає у своїх дослідженнях А. Бондаренко. За визначенням дослідниці, важливе інноваційне значення в сучасній мистецькій освіті має широке застосування мультимедійних технологій (Додаток А) [24, 86]. Значний інтерес для нашої роботи становлять дослідження теоретико-практичних основ комп'ютерно-розвивального навчання школярів (В. Антипової, О. Гребенюка, М. Сергеева, Л. Сухорукової). За переконаннями вітчизняних вчених (О. Ростовського, М. Фіцули, В. Штепа, В. Янкул) спеціальні мультимедійні засоби навчання стають необхідними чинниками засвоєння знань. М. Фіцула зазначає, що «без впровадження комп'ютерних технологій на уроках музичного мистецтва сьогодні не можливо досягти якісних показників у навчанні» [35, 18]. Так, доведено, що важливим чинником застосування *мультимедійних технологій* у навчанні є поєднання різноманітних видів інформації: традиційних

(ілюстрації, таблиці, текст), оригінальних (мова, музика, фрагменти відеофільмів, анімація).

Унаочнення змісту навчальної дисципліни здійснюється за допомогою технічних пристроїв, які поділяються на основні й спеціальні. Основними прийнято вважати комп'ютер, монітор, маніпулятори (клавіатура, миша, трек-бол, планшет, світлове перо, сенсорний екран, тачпад, «pointing stick», ігрові маніпулятори (джойстик, гейм-пад). Останнім часом все більше у навчанні використовують графічні планшети (дигитайзер). Це пристрій для завантаження графічних зображень в комп'ютер (плоский ручний планшет та спеціальне перо. До спеціальних мультимедійних засобів навчання відносять TV-тюнери, CD-ROM, графічні акселератори, звукові плати, акустичні системи. У цілому, мультимедійна система містить комп'ютер та маніпулятори, які виводять інформацію (зображення і звук) на плазмовий телевізор (або екран), відео-проектор, DVD, Internet (Додаток Б). Уроки музичного мистецтва із мультимедійним супроводом забезпечують ефективне формування мотивації учнів до навчання, засвоєння базових знань із предмету, формування навичок самоконтролю.

Успішна педагогічна діяльність вчителя музичного мистецтва не можлива без оволодіння педагогічними технологіями контекстного, проблемного навчання, а також проектних, інформаційних, діалогових технологій. Застосування на уроках музичного мистецтва *діалогових технологій* сприяє поглибленню сприймання учнями художнього змісту музичного твору, цілісного осягнення музики як феномена культури. З допомогою діалогового спілкування вчитель здатен визначити особистісно-ціннісне ставлення школярів до музичного мистецтва, розкрити творчий потенціал кожної дитини.

Застосування діалогічних форм педагогічного спілкування сприяє стимулюванню інтерпретаційної діяльності учнів, а також проявам здатності до рефлексії в процесі пізнання мистецтва. Педагогічний діалог на уроках музичного мистецтва моделює освітній процес на основі партнерських

довірливих стосунків між вчителем і учнем. Завданням вчителя є допомагати учням подати особистісні труднощі і психологічні бар'єри спілкування, розкривати і підтримувати творчі здібності учнів. Такий діалог сприяє самовизначенню учнів, включенню їх у процес творення культури і одночасного самовдосконалення себе як суб'єкта культури. Педагогічна діалогова взаємодія повинна бути пройнята емоційно-естетичними переживаннями і ґрунтуватися на емпатійному відношенні вчителя до всіх учнів. За таких педагогічних умов у школярів відбувається захоплення художньою діяльністю, формується відчуття успіху, задоволеністю самотійної участі у пізнанні мистецтва.

Серед найбільш значимих сучасних інноваційних технологій у музичному навчанні школярів Г. Селевко вирізняє розвивальні, евристичні, творчі, емоційно-художні, сугестивні, етнопедагогічні, мультимедійні технології навчання, тощо [40, 56].

У загальній мистецькій освіті важливими інноваційними технологіями є *інтеграційні технології навчання*, дидактична основа яких ґрунтується на інтеграції елементів змісту навчальної дисципліни. Об'єднання двох і більше структурних елементів, їх групування, різні поєднання призводять до переосмислення традиційних технологій викладання музичного мистецтва і утворюють нове знання, що забезпечує цілісне засвоєння знань. Як зазначає Л. Масол, «це відбувається завдяки інтегративним технологіям – кількісному збільшенню та якісному збагаченню порівнянь, аналогій, стимулюванню міжсенсорних асоціацій, розширенню діапазону художньо-естетичних узагальнень тощо. Таким чином, змістова інтеграція стимулює процесуальну інтеграцію» [65].

На цій основі широкого застосування у загальній музичній освіті набула *інтегративна художньо-педагогічна технологія*, основі якої закладений компаративний аналіз – порівняльний метод, який застосовується у процесі вивчення споріднених елементів. Так, будь-які порівняння дають змогу

розкрити ознаки і характеристики, які потребують спеціального аналізу.

Художньо-інтегративні технології умовно поділяють на три групи:

- духовно-світоглядна інтеграція (здійснюється на основі спільного тематизму, пов'язаного з відображеннях різних аспектів життя у всіх видах мистецтва);
- естетико-мистецтвознавча інтеграція (здійснюється на основі уведення споріднених мистецьких понять (жанрових, поняттєвих, мовних, стильових);
- комплексна інтеграція (одночасне поєднання кількох видів інтеграції).

Дієвою сучасною технологією викладання музичного мистецтва у школі виступає інтерактивна технологія. Метою застосування інтерактивних технологій в загальній музичній освіті є набуття учнями інтеркультурної компетентності – здатності до спілкування, партнерської творчої діяльності, оволодіння комплексним уміннями. У сучасній музикознавчій літературі виокремлюють інтерактивні уміння, розподіляючи їх на основні групи: вміння слухати партнерів, проявляти доброзичливість, толерантність; вміння аргументувати свої думки, керувати власними емоціями; вміння вести дискусію, бути ініціатором спілкування; вміння співпрацювати в колективі, в парі, в малих групах.

У музичному навчанні інтерактивні педагогічні технології активізують процес спілкування. Дана технологія спрямована на розвиток умінь спостерігати й аналізувати зміст музичних творів. Вчитель музичного мистецтва при організації інтерактивного спілкування повинен враховувати інтереси учнів, формувати в них компоненти візуальної компетентності. Від звичайної традиційної технології інтерактивну технологію вирізняє відсутність додаткової інформації про художні засоби, авторів творів, час їх написання. Так, без жодної інформації, учні повинні навчитися самотійно осмислювати зміст музичного твору.

Найбільш ефективними у процесі музичного навчання учнів залишаються *ігрові художньо-педагогічні технології*. За переконаннями

науковців, ігри виробляють в учнів «рефлекс свободи», оскільки під час гри рішення приймаються самостійно, шляхом інтуїтивного пізнання. На уроках імітаційно-ігрового типу школярі навчаються через контакти, співпрацю, взаємодію. У такий спосіб в них формується відчуття співучасті та співпереживання. Важливим фактором естетичного розвитку дитини стає художньо-ігрове моделювання інтегрованих уроків музичного мистецтва. На них можуть використовуватись різні ігрові форми навчання: хореографічні (пластичне інтонування, хореографічні фантазії, ігри-хороводи), театралізовані (інсценізації, драматизації, пантоміма). Такі види діяльності значно активізують учнів, сприяють їх психологічному розкріпаченню, виявлення творчих здібностей і розкриттю творчого потенціалу.

У педагогічних літературі навчальні ігри систематизуються за класифікацією. Найбільш вивірено видається класифікація Н. Кудикіної, яка розподіляє їх на дві групи: ігри за правилами (дидактичні, пізнавальні, інтелектуальні (загадки, вікторини, ребуси, кросворди) та умовні (аукціони, ярмарки, подорожі) та творчі (вільні) ігри (художньо-конструкторські (з елементами праці), сюжетно-рольові (ігри-драматизації, інсценізації, театралізації). У музичному навчанні на особливу увагу заслуговують народні ігри – фольклорні (дитячі обрядові), українські ігри «Мак», «Воротар», «Коза», які пронизані естетично-виховним потенціалом.

Особливої актуалізації на заняттях з учнями середніх і старших класів набуває застосування комп'ютерних ігор (побудованих на художньому матеріалі), ділових ігор, рухливих ігор.

Діапазон ігрових підходів до навчання школярів розширюють художньо-ігрові технології хореографічного спрямування. Цінними для уроків музичного мистецтва є досягнення відомих вітчизняних і зарубіжних педагогів В. Верховинця, Е. Жак-Далькроза, Р. Штайнера, Їх педагогічні ідеї закладені в основу методики «вільного художнього руху» Л. Алексеевої-І. Кулагіної («малювання» хореографічних образів у танцювальному просторі), «методу дзеркала» В. Коена (рухова імпровізація, що

«відображається» в уявному дзеркалі (емоційний, ритмічний, динамічний розвиток).

Особливої значимості останніми роками набувають арт-терапевтичні технології навчання учнів, спрямовані на корекцію психологічних станів школярів, їх загального розвитку, впливу на емоційно-вольову сферу учнів, формуванню в них здатності за допомогою мистецтва керувати власними емоційними станами

Здійснивши ґрунтовний аналіз провідних підходів до визначення сучасних інноваційних технологій викладання музичного мистецтва в школі, можемо зробити висновок, що під інноваціями мистецької освіти є новизна, яка ефективно змінює стиль професійної діяльності вчителів музичного мистецтва, створює удосконалені освітні педагогічні технології, методи, форми, засоби розвитку особистості, організації музичного навчання і виховання учнів. Серед існуючих у сучасному освітньому просторі доцільного впровадження потребують такі інноваційні технології: технології особистісно орієнтованого навчання, інтерактивні, проблемно-евристичні, ігрові художньо-педагогічні, інтегративні художньо-педагогічні, інформаційно-комунікативні технології, мультимедійні технології, сугестивні технології, технології контекстного, проєктивного навчання, арт-педагогічні технології мистецького навчання. Для реалізації сучасних інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти вчитель повинен і само розвиватися, оволодівати новими знаннями з теорії і методики музичної освіти. Тільки за цієї умови використання інноваційних технологій у музичному мистецтві сприятиме активній творчій співпраці вчителя і учня.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз і обґрунтування проблеми використання інноваційних технологій в сучасній освітній галузі дозволили вирішити ряд дослідницьких завдань:

- в результаті ретроспективного аналізу сутності поняття «інноваційні технології» визначено, що розвиток технологій навчання у світовому освітньому просторі має поетапний характер і зумовлений технічним прогресом; встановлено, що «педагогічні технології» - представляють собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, яка передбачає сполучення минулого досвіду і новацій, зумовлені суспільним прогресом. Виокремлено основні чинники педагогічної технології, якими є соціальні зміни, нове педагогічне мислення, суспільна, педагогічна і психологічна науки, передовий педагогічний досвід, вітчизняний зарубіжний педагогічний досвід, етнопедагогіка;

- з метою уточнення досліджуваного поняття здійснено детальний аналіз супутніх для нашого дослідження понять «інновація», «інноватика», «педагогічна інновація». В результатів ґрунтовного вивчення різноманітних підходів визначено, що під «педагогічною інновацією» розуміють новий педагогічний продукт, що впроваджується в освітній процес. Ним можуть бути теорії, концепції, освітні системи, моделі, методики, технології, методи і прийоми. Висвітлено основні ознаки педагогічної інновації: вид діяльності, джерела виникнення, міра новизни, терміни дії, характер і масштаб змін, спосіб і темп здійснення, методика використання та ефект, отриманий в результаті впровадження інновації;

- здійснений детальний аналіз наукових підходів до змістового визначення сутності поняття «інноваційні технології», на основі якого виокремлено найбільш прийняте для нашого дослідження трактування «інноваційні технології» в галузі освіти становлять спроектовану і

впорядковану систему педагогічних дій, яка має чітко визначений зміст, мету, методи і засоби, спрямовані на реалізацію цілей освітнього процесу.

- у висвітленні змістової характеристики сучасних освітніх інноваційних технологій здійснений порівняльний аналіз традиційних та інноваційних технологій навчання, проаналізовані існуючі інноваційні технології навчання, розглянуті прогресивні технології сучасної освіти: технологія особистісно орієнтованого навчання, розвивального навчання, проблемного навчання, інтерактивного навчання, проєктні технології, ігрові технології, інформаційно-комп'ютерні технології, технології критичного мислення;

- в обґрунтуванні специфіки застосування сучасних інноваційних технологій в галузі загальної музичної освіти визначені особливості мистецької інноваційної діяльності вчителя музичного мистецтва, обґрунтовані провідні підходи до визначення сучасних інноваційних технологій викладання музичного мистецтва в школі; встановлено, що під інноваціями мистецької освіти можна вбачати новизну, яка ефективно змінює стиль професійної діяльності вчителів музичного мистецтва, створює удосконалені освітні педагогічні технології, методи, форми, засоби розвитку особистості, організації музичного навчання і виховання учнів.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Методичний аспект реалізації інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва

Професія вчителя музичного мистецтва вимагає постійної уваги до сучасних тенденцій культурного буття, освітніх технологій, уміння відповідного сприйняття запитів суспільства і адекватної видозміни навчальної діяльності учнів у сучасній школі. Особливої значимості на етапі інформатизації сучасного суспільства набуває володіння вчителем музичного мистецтва новими знаннями, умінями, навичками і формами мислення. Він повинен бути готовим як до сприйняття нових тенденцій культурного і освітнього розвитку, так і до оновлення змісту, форм, методів навчання школярів. Отже, інноваційність має стати провідною характеристикою професійної діяльності вчителя музичного мистецтва та мистецтва.

Проаналізувавши значний науково-методичний доробок з проблеми впровадження інноваційних технологій навчання в освітній процес сучасної школи, можемо зазначити, що інноваційна діяльність не здійснюється хаотично, спонтанно, ситуативно. Вона є результатом системних науково-педагогічних пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Методичні засади інноваційних процесів в загальній музичній освіті гуртуються на впровадженні сучасних досягнень техніки, технологій і музично-педагогічної науки у педагогічну практику. Стрижнем інноваційної діяльності вчителя є його здатність до педагогічної творчості, яка виступає суб'єктивним важелем під час пошуку, розробки, впровадження і поширення нових ідей та надбань. Творчий вчитель завжди матиме можливості й необмежені ресурси для інноваційної діяльності. Саме на практиці роботи з учнями він може експериментувати, перевіряти педагогічний ефект

впроваджених методів навчання, змінювати і удосконалювати їх, здійснювати ретельний відбір сучасних доробок в освітній процес, запроваджувати нові технології та методи навчання.

Сучасною Концепцією «Нова українська школа», Державним стандартом початкової освіти, Професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 23.12.2020 № 2736 [89], передбачено, що в освітньому процесі ЗЗСО зростатиме значимість групової проєктної, дослідницької та ігрової діяльності учнів. Завдання вчителя полягає в урізноманітненні методів організації освітнього середовища. Також важливим є спрямування педагогічного впливу на розвиток дитини та формування в неї мотивації до навчання. Розроблений стандарт передбачає формування у школярів компетентностей художньо-творчої діяльності, які ґрунтуються на інтеграційній основі сприймання та інтерпретації мистецтва, комунікації через мистецтво. У державних стандартах щодо мистецької галузі представлено змістові лінії, які інтегрують основні види мистецтва (музичне, хореографічне, екранне, театральне, візуальне (образотворче) із превалюванням музичного та візуального мистецтв.

Сьогодні урок залишається основною формою організації навчання в школі. В умовах нової парадигми дана форма зазнає суттєвої трансформації. Цей процес не оминає уроків мистецького спрямування, де міняється їх форма і функція.

Методичні засади використання інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва складають мистецько-культурологічні основи інтеграції мистецької освіти, які формуються на синтезі мистецтв – поєднанні різних їх видів і форм. До першої форми належать просторові мистецтва (архітектура, скульптура, декоративне мистецтво, живопис, дизайн). Друга форма поєднує часові і просторові мистецтва: хореографія (музика, танець, пантоміма) і театр (література, музика, образотворче мистецтво. Мистецько-культурною основою художньо-педагогічної інтеграції виступає цілісність різних форм взаємозв'язків, комплексної та синкретичної взаємодії.

Психолого-педагогічним підґрунтям інтеграції у викладанні музичного мистецтва виступає синестезія (від грецьк. *synaisthesis* – «одночасне відчуття»), яка виникає на основі взаємодії словесного, музично-інтонаційного, візуально-образного, пластичного та інших аспектів мислення. Синестезія, як особлива форма сприйняття, при якій у свідомості дитини навколишній світ сприймається одночасно зором і слухом, вербально, образно і невербально, емоційно та раціонально, а зазначені елементи – переплітаються, нашаровуються, інтегруються, створюючи єдиний образ. Як зазначають психологи, «під впливом взаємодії різних модальностей, до прикладу слухової і зорової, виникають полімодальні образи (звук-кольорові) [73, 115].

Лише за умови методичної організації інтеграції усіх розумових операцій можливе формування креативного мислення й реалізація інноваційної технології розвитку креативного мислення на уроках музичного мистецтва. Поєднання емоційного та раціонального у музичному навчанні призводить до формування в учнів самостійності аналітичного мислення. За визначенням науковців формування емоційного інтелекту забезпечує розвиток самосвідомості, самоактуалізації, саморегуляції, самоповаги, емпатії та соціальної відповідальності.

Ключовим аспектом розробки методичних засад використання інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти виступає єдина мета, яка полягає у формуванні в учнів цілісної картини світу. Сама ж ідея реалізації принципу інтеграції у практиці музичної освіти вирішується у двох площинах: інтеграції змісту освіти (внутрішньо-предметна і міжпредметна, світоглядна і понятійна, загальна і часткова) та інтеграції процесу виховання і навчання (педагогічні інтегративні технології і методики відповідних навчальних курсів).

Сучасні типові освітні програми з музичного мистецтва і мистецтва побудовані за певними змістовими напрямками: художньо творча діяльність

учнів; сприймання та інтерпретація мистецтва; комунікація через мистецтво [64].

Змістовий напрямок «Художньо-творча діяльність» на уроках музичного мистецтва і мистецтва забезпечує розвиток креативності і музичних здібностей школярів через засвоєння художньої мови різних видів мистецтва і засобів творчого самовираження. Даний напрямок здійснюється внаслідок формування імпровізаційних умінь, навичок застосування різних виразових засобів створення художніх образів й реалізується у процесі реалізації інноваційних інтерактивних технологій навчання, особистісно орієнтованого навчання, проблемно-евристичної, інформаційно-комунікативної та інтегративні технології навчання.

Напрямок «Сприймання та інтерпретація мистецтва» націлений на пізнання школярами цінностей, які відтворюють твори мистецтва. Насамперед даний напрямок сприяє розвитку емоційної сфери, збагачення естетичного досвіду, формуванню здатності до аналізу, оцінювання, інтерпретації, вираження емоційно-ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва. Забезпечення даного напрямку на уроках музичного мистецтва передбачає впровадження вчителем інноваційних технологій: особистісно орієнтованих, проєктивних, інтерактивних, проблемно-евристичних, інтегративних та ігрових художньо-педагогічних технологій, мультимедійних технологій, технологій розвитку критичного мислення.

Спрямування програми у контексті «Комунікація через мистецтво» передбачає соціалізацію школярів, спілкування через мистецтво, усвідомлення своїх мистецьких можливостей і досягнень. Такий напрямок передбачає формування у школярів здатності уміти презентувати свої досягнення, адекватно їх оцінювати, здійснювати взаємодію через діалогічне культурне спілкування через мистецтво, усвідомлення способів регулювання власного емоційного стану через мистецтво. Реалізацію дидактичного напрямку в системі загальної музичної освіти учнів на уроках музичного мистецтва забезпечують педагогічні сугестивні технології навчання, арт-

педагогічні технології, інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, сучасні ігрові технології навчання.

Методичні засади реалізації інноваційних технологій ґрунтуються на розумінні того, що впровадження педагогічних технологій охоплює кілька видів ресурсів: людські (вчителів і учнів - суб'єктів освіти), технічні (прийоми та засоби організації навчальної діяльності (мультимедійні, аудіовізуальні), інтелектуальні (ідеї та знання). Методичні засади впровадження інноваційних технологій представляють собою «науково і методично обґрунтований процес досягнення гарантованих, потенційно відтворюваних педагогічних результатів, що характеризує її алгоритмічність [64, 75].

За Л. Масол розробка методичних засад впровадження сучасних педагогічних технологій мають враховувати їх класифікацію:

- за рівнем призначення (предметні, загально-педагогічні, локальні);
- за філософською парадигмою (ідеалістичні, матеріалістичні, діалектичні, наукові, релігійні, гуманістичні, антигуманні, вільного виховання, примусу);
- за концепцією оволодіння досвідом (розвивальні, сугестивні, асоціативно-рефлекторні, тощо);
- за відношенням до дитини (особистісно орієнтовані, авторитарні);•
- за орієнтацією на структуру особистості (операційні, евристичні, емоційно-художні, інформаційні, моральні, саморозвитку, практичні);
- за типом управління та організації пізнавальною діяльністю (діалогові, структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, тренінгові) [64, 76].

Методичним підґрунтям впровадження педагогічних технологій на уроках музичного мистецтва слугує наступний алгоритм організації навчально-виховного процесу: планування мети і завдань; прогнозування результатів педагогічної взаємодії; добір системи засобів навчання,

педагогічних дій і операцій; оцінювання та коригування результатів педагогічної взаємодії.

У свою чергу художньо-педагогічні технології містять провідні інноваційні технології навчання музичного мистецтва: проблемно-пошукові, інтегративні, ігрові, інтерактивні, сугестивні, естетотерапевтичні (креативні технології, арт-технології), медіа-технології, музейні технології.

Дидактичний інструментарій інтегративних художньо-педагогічних технологій базується на системі таких методів і прийомів: *порівняння* – визначення схожості й відмінності між різними художніми явищами; *аналогій* – пошук подібності творів мистецтва (за образами, поняттями, стилями, жанрами, тощо); *методу емоційно-образних асоціацій*, які мають різну природу походження. Застосування даних методів доцільно здійснювати у процесі вивчення певних спільних тем з різних видів мистецтва, опанування споріднених понять і категорій, одночасне поєднання зазначених типів інтеграції із додаванням ще інших.

Реалізація освітньої технології можлива завдяки застосуванню на уроках музичного мистецтва *творчих завдань* інтегративного виду, які активізують емоційно-образні асоціації школярів у процесі художньо-творчої діяльності і сприймання творів мистецтва. Найбільш ефективними є: графічне зображення мелодичного рисунку музичного твору, відображення лініями напрямку руху мелодії (вгору, вниз), добір до мелодії відповідних за характером: ліній-образів (ліній-хвиль, ліній-пружин, ліній-пунктирів, ліній-зигзагів), кольорів (згідно тембрам, настроям, образам), ритмів (дво-, три-, чотири-дольні); зображення форм у схемах, композиціях, аплікаціях; малювання композицій (пейзажних, сюжетних, тематичних, характерних), «візуальних розповідей» до музичних творів, театральних вистав; зображення розвитку (динамічний, кульмінаційний) відповідно до змін у музиці; створення мотивів до віршів; зображення характеру танців у статичних композиціях; малюнок ілюстрацій до дитячих казок, віршів, мультфільмів; передача характерів героїв казки, образів програмної музики засобами танцю, пластичних рухів, пантоміми.

Методичні засади впровадження ігрових художньо-педагогічних технологій полягає у здійсненні творчої дії, яка розгортається у світі символічних значень і живої фантазії. На уроках музичного мистецтва, да допомогою емоційно забарвлених музичних ігор, школярі навчаються розуміти мову жестів, почуттів, рухів, а пізніше - інтонацій, символів і знаків. Найбільш прийнятними для реалізації ігрових технологій у навчанні музичного мистецтва є музичні загадки, ребуси, кросворди, лото, вікторини, а також віртуальні квести, подорожі, екскурсії. Окремі види музичних ігор передбачають діалогічне мовлення, елементарні акторські дії, театральні атрибути. Комп'ютерні, ділові ігри хоча і вважаються атрибутами мистецького навчання учнів середньої і старшої школи, натомість їх рекомендують впроваджувати у початковій школі. Так, у початкових класах доцільно використовувати такі інтерактивні ігри «Дитяче книжкове видавництво» (колективне створення книжки), «Фабрика дитячої іграшки» (створення іграшок та аксесуарів), «Кіно-студія» (створення кадрів мальованого мультфільму).

З метою психічного розвантаження, емоційної саморегуляції ефективним є використання динамічних танцювальних перерв. Ігрові технології хореографічного спрямування вирізняються імпровізаційністю, ескізним виконанням, відсутністю чітких рекомендацій і правил у виконанні рухів. Впровадження театралізованих ігор передбачає перевтілення в уявних персонажів (героїв казок, мультфільмів, пісень). Педагоги-практики вказують на те, що «театральний компонент шкільної мистецької освіти може втілюватися за допомогою різних форм і методів – від простої сюжетно-рольової гри, що стає фрагментом уроку (ігри-блискавки), до створення дитячого театру класу або школи і проведення уроків-вистав» [64, 89].

Методичний супровід ігрової театральної діяльності учнів містить наступні складові: організаційно-процесуальну (розробка теми, ідеї, сценарію, форм і методів оцінювання творчих результатів); емоційно-психологічну ((забезпечення творчої атмосфери навчання, сприятливого психологічного

клімату); матеріально-предметну (художньо-дидактичні матеріали, оформлення уявної сцени).

Важливого значення для досягнення музичного мистецтва набувають методичні засади реалізації проблемно-евристичних художньо-педагогічних технологій у сучасній школі. Евристичне завчання школярів забезпечують вербальні методи навчання, що активізують інтуїтивну сферу особистості учнів у вирішенні творчих задач. Важливого значення має прийом педагогічного наведення школярів на вірне рішення.

У музично-виконавській діяльності учнів активного застосування потребує вокальна, інструментальна, ритмічна, пластична, акторська імпровізація, виконання творчих завдань на створення мелодій і ритмічного акомпанементу, малювання на вільну тематику. Методично доцільними інструментами реалізації проблемно-евристичних художньо-педагогічних технологій на уроках музичного мистецтва є застосування прийомів «руйнування» первинного образу, гіперболізації, «мозкового штурму», завдань з колективним підходом до їх спільного обговорення і вирішення.

Ефективним методом стимулювання креативності учнів є евристична бесіда, метою якої є розвиток творчого мислення учнів. У той же час евристична бесіда є діалоговим методом навчання, що сприяє активній пізнавальній діяльності школярів. Методичний аспект здійснення проблемно-евристичної технології складають проблемні запитання, проблемний (ігровий/змагальний) виклад матеріалу, створення на уроці проблемних ситуацій. Важливим методичним прийомом організації евристичного навчання є застосування прийому альтернативних запитань, коли вчитель формулює кілька завдань – відмінних за складністю і змістом. Учень обирає той варіант, який здатен виконати. Пропонуючи варіативність завдань, для учнів створюється можливість вільно обирати посильні для неї та її розвитку завдання. Корисним прийомом є виконання завдань, спрямованих на виявлення прихованих помилок, які навмисно заплановані вчителем. (метод руйнування).

Методичний супровід інтерактивних художньо-педагогічних технологій складає спеціально розроблена система методів, форм і прийомів, яка реалізується в умовах міжособистісної взаємодії учнів. Загалом, інтерактивне навчання забезпечує комфортні умови навчання, завдяки яким кожний учень відчуває власну успішність та інтелектуальну здатність вирішувати завдання різної складності. Провідною ознакою впровадження інтерактивних технологій у навчання школярів є вміння вчителя проводити фасилітовану дискусію, де він є фасилітатором – ведучим. З допомогою продуманих стратегій проведення дискусії – спеціальних запитань і прийомів, вчитель не вдається до оцінювання відповідей учнів дітей (вірні/ невірні), а намагається залучити до обговорення усіх. Учні ж мають право на своє розуміння проблеми, змісту твору, інтерпретації – навіть якщо воно є недосконалим, ч не співпадає із думкою вчителя. Особливістю фасилітованої дискусії є вміння адекватно реагувати на учнівські відповіді – позитивно їх підтримувати. Стрижнем технології фасилітованої дискусії є спрямування думок учнів, логічного їх поєднання (лінкінг), перефразування й спрямування на кінцевий результат [45, 214].

Головною методичною особливістю проведення інтерактивного навчання на уроках музичного мистецтва є застосування різних форм організації міжособистісної взаємодії учнів (робота в парах, малих, великих групах). Групова діяльність школярів здійснюється на засадах кооперації.

Ефективною формою залучення учнів до виконання групових робіт є метод проєктів (інформаційний, творчий, ігровий, дослідницький). Метод проєктів доцільно застосовувати на етапі введення в тему, розкриття її змісту та узагальнення. Методичним підґрунтям організації проєктної діяльності є: вибір і обговорення теми, проміжних завдань, етапів діяльності, розподіл за ролями, обов'язками, реалізація проєкту, оформлення результатів у презентації та обговорення у навчальних групах.

Методичний інвентар реалізації сугестивних художньо-педагогічних технологій на уроках музичного мистецтва є надзвичайно різноманітний.

Основні методичні засади ґрунтуються на психотерапевтичних методах - метод комунікативної психотерапії засобами мистецтва (сприяє підсиленню мотивації, ефективності навчання через вплив емоційних факторів) та психічної релаксація (послаблює напруження дітей, знімає стрес, підіймає настрій, активізує інтелектуальну сферу, покращує здоров'я). Особливо ефективними є методи навіювання та самонавіювання. Застосування сугестивних методик сприяє мотивації навчання, появі позитивних емоцій, формуванню стійкого пізнавального інтересу.

Сугестивні технології навчання реалізуються в контексті педагогічного гуманізму, виховують впевненість учнів у власних силах, подолання психологічних бар'єрів. Методичний інструментарій сучасних сугестивних технологій складають методи: експресивного впливу вчителя (застосування інтонаційної палітри голосу і тембру, пауз, гучності); емоціогенної ситуації (мета – пережити почуття успіху, джерело – мовлення вчителя – захопливе, яскраво емоційне, що викликає подив, переживання почуття краси); арт-терапії (функціональна музика, функціональний колір, живопис) [65, 35].

Найменш вивченим, але не менш дієвим є використання на уроках музичного мистецтва естетотерапевтичних художньо-педагогічних технологій, які базуються на синтезі наукових досягнень педагогіки, психології, мистецтвознавства, ергономіки і медицини. Такі технології здійснюють ефективний вплив на органи дихання, слуху, голосу, рухової пластики через твори різних видів мистецтва з метою розвитку здорової особистості. У сучасній практиці виокремились напрямки реалізації естетотерапії: музична терапія (активне і пасивне слухання музики, вокалотерапія (індивідуальний, ансамблевий, хоровий спів), музикування на елементарних дитячих шумових інструментах), імаготерапія – «проживання образу» через зображення музичного образу; евритмія – ритмічна пластика, сольний або колективний танок, пластична імпровізація під музику; драмотерапія (ігрові дії, рухи, пантоміма). Застосовуючи у навчанні сучасні емоціогенні технології здійснюється стимуляція учнів до різних форм

самовираження, розвитку навичок невербального спілкування (міміка, пантоміміка, пластичне інтонування), корекції психічних станів, профілактиці психофізіологічного і духовного здоров'я дітей. Водночас, впровадження естет-терапевтичних технологій спрямоване не на лікування вже існуючих патологій, а на попередження відхилень.

Особливої значимості в останні роки набули сучасні музейні художньо-педагогічні технології. Для виховання підрастаючого покоління важливою є роль культурно-освітнього середовища, що створюють музеї як осередки музею культурного досвіду. Розвиток музейних художньо-педагогічних технологій здійснюється на основі сприйняття музею як моделі багатовимірного світу. У цьому контексті створюються інноваційні музейно-педагогічні програми для школярів різного віку, застосовуються нові технології і методи популяризації музейної справи, форми презентації експонатів. Можливість для вчителя разом з учнями побувати у віртуальному музеї чи галереї поглиблюють розуміння цінності мистецтва. Особливу цінність для шкільної мистецької освіти становлять музеї віртуального мистецтва (net-art), які репрезентують акустичні, віртуальні, анімаційні образи створені за допомогою комп'ютерних технологій. Основними методами і формами впровадження музейних художньо-педагогічних технологій є віртуальні екскурсії, подорожі, тощо.

Впровадження дистанційного і змішаного навчання в сучасних колах значно актуалізувало роль застосування інноваційних медіа-технологічних художньо-педагогічних технологій на уроках музичного мистецтва та мистецтва, що представляють сукупність інформаційно-комунікативних засобів, матеріальних та інтелектуальних цінностей (преса, друковані видання, фотографія, звукозапис, відео, радіо, телебачення, кінематограф, мультимедійні комп'ютерні системи, інтернет). Методичний аспект провадження медіа-технологій у навчанні передбачає залучення учнів до художньо-творчої діяльності через використання звукових, графічних, анімаційних, комп'ютерних редакторів. На сьогодні у школах широкого

застосування набули: дошка Smart Boar (Додаток В), електронні підручники, інтерактивні вправи, навчальні онлайн-ігри, програми-редактори (Photo to Color Sketch, Poster Forge, Canva, Glogster, Prezi, Projeqt, Linoit, SlideRosket. Сервіс Prezi.com, PowToon, VideoScribe) (Додаток Д). Однією із найефективнішою технологією навчання музичного мистецтва і мистецтва в сучасній школі в умовах дистанційного і змішаного навчання є електронні підручники. Їх зміст побудований на ігрових засадах, різноманітних поєднаннях комп'ютерних форм: текстів, відео, зображення, відео, музики (спів з караоке, гра на віртуальній клавіатурі), довідкові веб-сайти, дидактичні ігри, онлайн-вправи, малювання на планшеті, тести. Педагогічні можливості медіа-ресурсів надають значну методичну допомогу вчителям музичного мистецтва і мистецтва.

Надзвичайно актуальним методичним супроводом сучасних уроків музичного мистецтва є інноваційні методики, які засновані на інтеграції інтерактивних та комп'ютерних технологіях навчання:

- електронне навчання (e-learning) – система навчання до використовує інтернет-технології, електронні бібліотеки, навчально-методичні мультимедійні матеріали, віртуальні практикуми;
- мобільне навчання (m-learning) – передавання знань через мобільні пристрої за допомогою використання WAP I GPRS технологій. Мета мобільного навчання полягає у здійсненні освітньої діяльності в будь-якому місці і в будь-який час,
- всепроникаюче навчання (u-learning) – технологія неперервного навчання з використання інформаційно-комунікативних технологій. Важливою умовою є наявність інтернет-з'єднання, наявність пристроїв та необхідного програмного забезпечення;
- технологія перевернутого навчання (f-learning / flipped learning) – технологія активного навчання, коли осягнення теоретичного матеріалу здійснюється самостійно, а безпосередньо на уроці обговорюються основні питання теми;

– змішана технологія (blended-learning), котра поєднує усі електронні технології навчання із традиційними методиками [35, 264].

Обґрунтування методичних засад реалізації інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва дає можливість визначити єдині для всіх спільні принципи, яким має керуватись вчитель: принцип єдності художнього і технічного, свідомого і підсвідомого, емоційного та раціонального у процесі осягнення цінностей мистецтва; принцип емоційної насиченості уроків музичного мистецтва/ мистецтва, принцип взаємодії базової і варіативної мистецької освіти; принцип взаємозв'язку навчальної, позаурочної та позашкільної діяльності; принцип діалогічної взаємодії вчителя та учнів у процесі художньо-педагогічного спілкування; принцип варіативності змісту і педагогічних технологій.

Обґрунтовані принципи та основні інноваційні технології навчання музичного мистецтва та мистецтва в сучасній школі дають можливість розглянути мистецьку музичну освіту у постійному саморозвитку. Водночас, аналізуючи значний доробок наукових праць, можемо зробити висновок про те, що у значному потоці сучасних педагогічних інновацій необхідно дотримуватися головного принципу - педагогічного реалізму. Лише за умови постійного діалогу новаторства і традицій можлива зміна і вдосконалення теоретико-методологічних засад музичної педагогіки й мистецької освіти.

2.2. Методичні рекомендації з використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва у сучасній школі

Сучасний урок музичного мистецтва не можна уявити без застосування сучасних педагогічних технологій, мультимедійних і комп'ютерних засобів навчання, використання електронних музичних інструментів. Проведення уроків музичного мистецтва та мистецтва вирізняється творчим характером освітньої діяльності, так як музичні заняття пронизані емоціями та особистісним переживаннями. Творчий характер змісту уроків музичного

мистецтва диктує відбір різноманітних методів, форм, видів музично-виконавської роботи і нових мультимедійних засобів.

Практичне застосування інноваційних педагогічних технологій навчання на уроках музичного мистецтва та мистецтва здійснювалось у процесі роботи на посаді вчителя музичного мистецтва Чернівецької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 16 Чернівецької міської ради.

На протязі двох років роботи у закладі загальної середньої освіти на уроках музичного мистецтва використовувались різні технології навчання школярів. Теоретична підготовка на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 014. Середня освіта (Музичне мистецтво) та власний практичний досвід роботи у школі дозволив виокремити найбільш дієві інноваційні методи музичного навчання школярів. Дослідження даної тематики дозволило осмислити теоретично-методологічні засади використання інноваційних технологій й виробити власні шляхи і рекомендації їх застосування на практиці.

Так, заважаючи на широке впровадження у школах дистанційного навчання суттєвого перегляду й необхідності застосування набули інноваційні інформаційно-комунікативні освітні технології. Дієвою на наш погляд є технологія змішаного навчання, яка включає містить кілька моделей.

У своїй діяльності ми використовували модель «Ротація», в якій поєднуються методи очного і дистанційного навчання. Ротація шкільної аудиторії здійснювалась за кількома видами: технологією зміни робочих зон, технології перевернутого класу; автономної групи та формування індивідуальної траєкторії. Так, у процесі впровадження даних технологій набули популярності інтерактивні методи навчання музичного мистецтва

На уроках обговорення спільних мистецьких понять застосовувались «круглі столи», «кейс-технології», «мозковий штурм», техніка «акваріуму», дебати, групові дискусії, броунівський рух, метод прес, займи позицію, карусель (Додаток Е).

З метою формування ціннісного ставлення учнів творів музичного

мистецтва на уроках музичного мистецтва доцільно застосовувати *метод стимулювання художнього навчання*, дидактична мета якого – ознайомити учнів із творчістю відомих діячів культури і мистецтва. Для цього у процесі навчання учні долучаються до уроків-концертів, лекцій-концертів. Зокрема однією із таких форм була організована лекція-концерт на тему «Видатні діячі музичного мистецтва Буковини». Для висвітлення діяльності видатних митців і колективів буковинського краю застосовувалась мультимедійна презентація в у програмі Power Point, використовувались різні демонстративні та ілюстративні засоби: аудіо-, відео-, уривки екранного мистецтва, демонстрація відеозаписів, слайдів. У ході проведення лекції-концерту діти долучались до спільного аналізу творчості митців, їх творів, обирали важливі аргументи про цінність їх творчості.

Оптимізація обговорення проводилась методом міжгрупового діалогу, коли учнівська група розподілялась дискусійні підгрупи»: «групу дзижчання» і «групу розв'язку». Групи працювали окремо, знаходили оптимальну позицію, повідомляли її іншим учасниками діалогу. Так результатом обговорення лекції став висновок, що «музична культура буковинського краю є мультинаціональною, колоритною, відрізняється від інших регіонів, має свої традиції. Буковина має пишатися своїми митцями: композиторами, співаками, артистами, виконавцями. Такі інтерактивні методи навчання значно підвищили пізнавальну мотивацію до навчання і активність учнів на уроках музичного мистецтва.

Учням середнього шкільного віку значно подобається працювати в інтерактивній групі «Карусель». У такий спосіб діти обговорюють правильність своїх думок і рішень (який інструмент виконує музичний твір, який жанр твору, тощо). Методика проведення наступна: учні утворюють створюються два кола: зовнішнє і внутрішнє. У внутрішньому колі діти сидять нерухомо, у зовнішньому колі учні через одного з інтервалом в 30 секунд змінюються. За цей час вони встигають обговорити кілька питань і стараються переконати у своїй правоті інших. Метод «Броунівський рух» передбачає, що

учні можуть вільно рухатися по всьому класу задля збору необхідної інформації. Подобається школярам також технологія «Акваріуму», коли кілька дітей знаходяться в колі і один одному задає питання, інші займають позицію спостерігачів.

Практичного застосування набула інтерактивна технологія «Дерево рішень». Методика її реалізації на уроках музичного мистецтва полягає в тому, що клас поділяється на 3 або 4 групи, в яких налічується однакова кількість учнів. Кожна утворена група обговорює питання, які ставить вчитель і свою позицію записує на своєму «дереві» (аркуш, дошка), далі групи обмінюються місцями і дописують на цих «деревах» свої ідеї. Вже готові рішення команди презентують на розсуд спільної аудиторії.

У своїй діяльності часто використовуємо інтерактивну методику «Займи позицію», коли повідомляємо учням певне твердження (до прикладу, «послідовність звуків вгору або вниз...»), а вони повинні підійти до дошки (або зробити запис на плакаті) зі словом «так» або ж «ні». Учні, окрім того, щоб написати стверджувальні або заперечні відповіді, повинні їх обґрунтувати. На початках виконання таких завдань через уточнення бажаних не завжди було багато, натомість з часом до виконання завдань долучались усі учні. Так, з кожним уроком бажання продемонструвати свій вибір в учнів зростає.

Окрім колективних форм навчання на уроках музичного мистецтва з метою реалізації особистісно орієнтованого підходу методично доцільним є застосування роботи в малих групах, яка виступає методом планування індивідуалізованого навчання. У таких групах необхідно працювати за умови врахування успішності школярів, або опрацювання окремих навчальних питань.

Під час опитування доцільно застосовувати метод «Мікрофон», суть якого полягає в тому, що учні дають відповіді із «уявним» мікрофоном в руках, по черзі висловлюють свою позицію. Робота в малих групах дає змогу набути комунікативних навичок, важливих для співпраці. Завдання вчителя –

об'єднати учнів у невеликі групи (4-6 учнів), розподілити завдання між ними. У короткий термін групи представляють результати обговорень (5-10 хв.). За нашими спостереженнями, більшість завдань краще вирішувати з учнями в малих групах. Такий підхід сприяє формуванню в учнів уміння висловлювати свої думки, встановлювати діалог, дослухатися до кожної висловленої позиції.

З метою реалізації проблемно-евристичних художньо-педагогічних технологій на уроках музичного мистецтва дієвими є застосування різних інноваційних методів:

- ейдейтики – методичного прийому розвитку пам'яті через образне і асоціативне мислення. Методика ґрунтується на запам'ятовуванні інформації за допомогою зорових вражень, які допомагають утримувати і відтворювати в деталях образ сприйнятого раніше предмета або явища (завдання – з літер створити казкових героїв, з тривалостей нот намалювати тварин, рослин, квіти, тощо) (Додаток І)
- лепбуку – саморобної інтерактивної папки з рухомими елементами – кишеньками, віконечками, вклейками-гармошками. Він є своєрідним портфоліо з теми. У початкових класах це були теми про музичні інструменти, нотну грамоту, палітру кольорів, театр (Додаток Ж);
- скрайбінг – метод розповіді або пояснення, що супроводжується графічною ілюстрацією головного змісту сказаного. Його головною метою є допомога краще оволодіти змістом й запам'ятати новий матеріал через використання візуалізації (Додаток З);
- бриколаж – створення чогось принципово нового із підручних побутових матеріалів, які зазвичай мають інше призначення, тобто створення чогось нового з уже існуючого (у музиці - гра на ложках, стаканчиках, гребінцях із застосуванням тілесної перкусії, боді-перкашн);
- плейкаст – різновид електронної тематичної листівки з аудіо-, відео- та візуальним ефектом.

Технологія розвитку креативного мислення здійснюється через цілеспрямоване проектування творчої діяльності учнів. У процесі опрацювання вивченого матеріалу ми пропонували варіанти запитань: «що є зайвим?» або «віднайди помилку». Учням надається ланцюжок тематичних музичних ворів, до прикладу: «Весняний хорівод», «Осінній сум», «Зимові настрої» у співвіднесенні з трьома музичними творами, які за образно-емоційним наповненням відповідають даній групі.

Для розвитку творчого мислення учням пропонується серія малюнків «Музичні знаки», серед яких знаходяться приховані «дорожні знаки», - зображення-символи. Завдання учнів - віднайти зайві (немузичні). Наприклад, серед «Танців» знайти зайве (танго, колискова, жига, буре, гопак, мазурка) або ж серед «Жанрів живопису» - вказати непотрібне (портрет, корабель, натюрморт, собор, пейзаж).

У музично-виконавській діяльності учнів на уроках музичного мистецтва творчий розвиток критичного мислення відбувається під час встановлення прихованих помилок під час співу вчителем фрагменту знайомої, або ж незнайомої (слідкують по нотах) пісні. Дієвим є прийом «навпаки». До прикладу, якщо колискову вчитель співає голосно, скандуючи, у дуже швидкому темпі. І навпаки мелодію українського аркану грає дуже тихо у сповільненому русі з іншим ритмічним рисунком.

З метою розвитку музичного інтелекту й критичного мислення на уроках музичного мистецтва активного застосування набули навчальні кроссворди. Вони використовуються з метою розвитку ерудиції й закріплення вже відомих мистецьких термінів. Цікавим на уроках музичного мистецтва є процес створення кроссвордів, який виступає своєрідною гімнастикою, яка тренує розумові здатності учнів і мобілізує їх пам'ять, увагу і мислення. Використання кроссвордів доцільно використовувати не лише для перевірки ерудиції учнів, а й для кращого засвоєння навчального матеріалу. Також у своїй діяльності ми використовуємо кроссворди для перевірки домашніх завдань учнів на початку уроку, а також у вигляді індивідуальних завдань для

кожного учня. Таке навчання учнів дає можливість реалізації особистісно орієнтованого підходу. Для того, щоб вирішення кросвордів викликало інтерес в учнів ми радимо дотримуватися низки методичних умов: наперед перевіряти вірність кросворду; створювати стимули (мотиви), які спонукають учнів до вирішення завдання; організувати на уроці ігрову ситуацію; забезпечувати позитивні емоції; за можливості уводити елемент змагання між учнями; здійснювати обговорення правильності відповідей на питання кросворду.

Для збереження у школярів інтересу до розв'язання кросвордів необхідно урізноманітнювати їх форму і зміст. Методистами рекомендовано «кросворди, які використовуються як певний елемент уроку, можуть містити 8-20 питань. Тематичні кросворди, що містять питання конкретного розділу технологій, зазвичай складаються з 20-30 слів, а підсумкові – з 30-50 слів» [38, 27]. Для підсумкового оцінювання ми використовуємо тест-кросворд, який дозволяє оцінити загальну підготовленість учнів з предмету.

Формування критичного мислення, загальної ерудиції засобом творчої діяльності на уроках музичного мистецтва можна здійснювати у процесі самостійного складання кросвордів учнями. Такий вид самостійної діяльності є надзвичайно корисний, створює можливість для реалізації учнями творчого потенціалу. Так, кросворд (чайн-ворд, ребус) є ефективною формою активізації пізнавальної діяльності учнів, оскільки під час підготовки до створення кросворду учневі необхідно вивчити теоретичний матеріал, оглянути додаткову літературу, словники, інтернет-джерела інформації. У цьому зв'язку учні більш повно опрацьовують навчальний матеріал, в них зростає рівень знань.

Для адекватної оцінки результатів музичного навчання необхідно долучати учнів до розробки особистого портфолію. Метод портфолію є показником готовності учня до здійснення самооцінки, саморегуляції і усвідомлення рівня свого музичного розвитку. Складання портфолію забезпечує відображення змін в його музичному розвитку, особистісних досягнень і стремлінь. Створення портфолію сприяє формуванню

рефлексивної культури учнів – здатності оцінювати себе і власну музично-виконавську діяльність. Доцільним є розробка портфоліо досягнень і особистого розвитку учнів за допомогою вчителя. Зміст портфоліо можуть наповнювати малюнки, колажі, відеозаписи, результати контрольних робіт, результати творчих проєктів, аудіо-записи, тощо. Впровадження методу портфоліо в музичному навчанні школярів дає змогу самому учневі і вчителю простежити індивідуальний розвиток учня, порівняти його досягнення з іншими й адекватно їх оцінити.

У нашій практиці широкого застосування набули ігрові технології навчання. На уроках з молодшими школярами найбільш ефективним методом навчання є дидактична казка, яка слугує засобом емоційно-образного підсилення пізнавальних інтересів учнів. У таких казках головним є не сюжет, а одухотворення окремих дійових осіб, фактів, властивостей, мистецьких засобів виразності. На своїх заняттях ми створювали дидактичні казки до різних тем уроків. Часто діти долучалися до створення казок, вдавалися до розповідей власних цікавих історій. Наприклад, учням сподобалася казка про «Трьох китів», «Дружну родину «Веселі нотки», «Двох сестричок – Паузу Ноту», «Неслухняних музичних друзів - Штрихів», «Подорожі в країну Танців» та інші.

Для широкого застосування часто застосовуємо такий ігровий метод навчання, як квест-турнір. Методика проведення турніру має на меті перевірити якість знань, умінь і навичок. У досить короткий термін згідно визначених «станцій», учні проходять квест. Проходження кожної станції передбачає виконання певних інтелектуальних, музично-виконавських і творчих завдань. Так на одній із «станцій» учні повинні були виконати пісню, на іншій вгадати мелодію, ще на іншій – дати вірну відповідь на питання, тощо. Результати своїх відповідей учні передають вчителю – організатору вест-турніру через мобільні засоби зв'язку: мобільні додатки (Viber, WhatsApp), соціальні мережі (Facebook, Instagram, Telegram). У квесті можуть брати участь

різні класи однієї паралелі, що надає грі дух суперництва. Також квест може організований для індивідуальної участі.

З освоєнням інноваційних технологій дистанційного навчання актуальним у роботі вчителя музичного мистецтва є застосування технології «веб-квесту». Саме поняття «гейміфікація» обговорюється педагогами, психологами і батьками досить часто. Натомість в закладах загальної освіти перенасиченість гейміфікацією не є властива. «Ігри за станціями» тільки стають родзинкою шкільних свят, і стосуються, передусім учнів молодшого віку. У нашій практиці ми використовуємо веб-квести і на уроках музичного мистецтва. Зазвичай використовуємо віртуальні карти міст, віртуальні музеї, виставки, трансляції. Для реалізації веб-квестів учнів мають володіти культурою ігрової діяльності. Такий підхід до навчання музичного мистецтва значно підсилює мотивацію школярів, формує новий досвід, закріплює отримані знання, розкриває потенційні можливості, творчі нахили учнів, формує мотивацію до навчальної діяльності, вміння вчитися, саморозвитку. Отже, гра може робити шкільні уроки цікавими, захоплюючими, такими, що запам'ятовуються.

З метою формування творчих здібностей учнів на уроках музичного мистецтва застосовується метод імітаційної діяльності у формі ділової гри. У процесі вокально-хорової роботи учні долучаються до імітації жестів диригента, в них зростає відповідальність, коли виконують роль керівника хору. У музичному навчанні учнів різних класів використовуються рольові ігри імітаційного характеру: «Диригенти», «Композитори», «Оркестр».

Важливого значення в осягненні мистецьких образів відіграє ігровий метод драматизації – переробки музичного твору із яскраво вираженою сюжетною лінією на драматичний (з діалогом дійових осіб, з елементами акторської гри, умовним перевтіленням). У такий спосіб в учнів формується чутливість до інтонаційних змін в голосі, емоційного тону у мовленні, характеру (сердитого, веселого, сумного)

Позитивним є створення на уроках музичного мистецтва пантомімічних етюдів на задану тему (творення образу за допомогою жестів, міміки, пластичних рухів).

Широкого впровадження на уроках музичного мистецтва набув метод інсценізації музичних творів – сценічного виконання мистецьких творів (музичної казки, пісні, сюжетної картини). На заняттях практичного використання набуває метод театралізації – інтерпретації учнями певного тексту (події) із застосуванням акторської гри. Під час театралізації сюжетних творів звертається увага на інтонацію, міміку, жести, пози, рухи) та театральні атрибути, які забезпечують правдивість сценічного образу (маски, предмети, костюми).

У процесі вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва доцільно використовувати вправи артикуляційної гімнастики В. Ємельянова, як попереджувальні вправи для розминки лицьових м'язів, язика, розігріву голосових зв'язок: вправа з язиком (покусання кінчика язика, жування поперемінно язика бічними зубами); вправа із губами (покусання нижньої і верхньої губи, підняття верхньої губи із привідкритими верхніми зубами із виразом посмішки на обличчі; здійснення масажу обличчя; кругові колові рухи язиком; поцокування і клацання язиком; вправа «позіхання» із закритим ротом; вправа «трубочка» - досягання губами до носа, а далі до підборіддя; вправа «сміх» - виконується під час природного сміху, рукою здійснюється контроль напружених м'язів на горлі; вправа «бджола» різкі видихи; «маленький хом'ячок» надути щоки, розімкнути зуби і швидко перекичувати повітря. Кожна вправа виконується 6-8 разів.

Методами впровадження сугестивних технологій навчання учнів є ситуація успіху, ситуація змагань, методичні прийоми невторчання, емоційного заохочення, обміну ролями, ситуації змагань, допомога друга, . Наприклад, створення ситуації успіху на уроках музичного мистецтва доцільно здійснювати дотримуючись певного алгоритму дій:

- створення позитивного емоційного настрою, атмосфери доброзичливості;
- налаштування учнів на успішні результати;
- здійснення інструктажу про способи виконання діяльності;
- мотивація школярів;
- використання прийому індивідуальної винятковості учня;
- мобілізація і спонування учня до активних дій;
- позитивна оцінка проміжних результатів.

З метою формування в учнів позитивного ставлення до музичної діяльності, розвитку емоційно-вольової сфери й психологічного здоров'я учнів на уроках музичного мистецтва використовувались мотиваційні тренінги розроблені З. Софроній (Додаток К). Зміст тренінгів ґрунтується на механізмах групової взаємодії і практики психологічного впливу. Мотиваційний тренінг застосовувався у роботі з учнями старших класів, і сприяв усвідомленню учасниками тренінгу свого внутрішнього світу, можливостей змінювати на краще, удосконалювати свої здібності. Як вчитель музичного мистецтва намагаюсь допомагати учням зрозуміти власні почуття і емоції. Так під час виконання тренінгів учнів замислювались над своїми музичними вміннями, аналізували важливі якості які необхідні сучасній культурній особистості, позитивне ставлення до навчання, суб'єктів освітнього процесу, обіґрунтували проблемні навчальні ситуації, розвивали вміння віднаходити вірні рішення й не припускатися помилок. Наші мотиваційні тренінги здійснюються у три етапі. Тільки після проходження кожного етапу можна переходити до наступного. Навчальне обладнання складаю фломастери, стікери, фліт-чарт. Учні можуть вільно пересуватись аудиторією. Методика проведення тренінгів передбачає: вступну частину, інструктаж, основний блок, оцінка-аналіз, прощання. Під час тренінгів особливої ефективності набули методи прикладу і самонавіювання, що сприяло формуванню в учнів стійкої мотивації до музичного навчання й

музично-виконавської діяльності, бажання займатись музикою і розвивати свої творчі здібності.

Ефективними елементами сугестивного впливу на емоційний стан, підвищення емоційного тону учнів і створення психологічно комфортної атмосфери навчання стали застосування динамічних танцювальних розминок. На заняттях музичного мистецтва здійснювали під музику імітаційні танцювальні рухи вільного характеру із пластичним зображенням образів музичних творів за допомогою «рук, що розмовляють» (Е. Гріг «Метелик», В. Косенко «Дощик», К. Сен-Санс «Пташка»)

Вивчення музичного мистецтва в сучасній школі неможливе без застосування сучасних інформаційних технологій: е-бібліотек, е-підручників, музичних словників, відеофільмів, сучасних музичних комп'ютерних програм та мережі Інтернет, використання сучасних мобільних пристроїв.

У процесі хорового співу учнів доцільно долучати до розучування вокальних партій за допомогою віртуальної програми Piano (віртуальне фортепіано). В мобільному додатку міститься фортепіанна клавіатура, диктофон і метроном. За допомогою даного мобільного додатку під час дистанційного навчання учні можуть самостійно вивчати пісні. Для вивчення двоголосся, дітям пересилався запис двох голосів – вони виконували один. Свої партії учні записували на диктофон. Так вони мали можливість самостійно оцінювати свій спів, визначати недоліки, виправляти інтонаційні та ритмічні помилки. Такий метод розучування пісень сприяє розвитку мелодичного і гармонічного слуху, самоконтролю, запам'ятовуванню інтервальних сполучень.

За допомогою мобільних додатків: «Камертон», «Метроном», «Віртуальне фортепіано» учні можуть самостійно, без допомоги вчителя налаштуватись у відповідну тональність, виконувати свої партії згідно заданому темпу. Для розвитку відчуття ритму учні навчилися працювати в додатку «Метроном»: виставляти заздалегідь визначений темп, співати згідно у відповідності з ним.

Особливою інноваційною формою освітньої діяльності учнів є використання в освітньому процесі блогів, веб-квестів, технологій Вікі-Вікі. У процесі дистанційної освіти великого значення має організація віртуального освітнього середовища, в якому формується живий навчальний процес із використанням мережі навчального закладу та мережі Інтернет. Віртуальний клас дозволяє учням спілкуватися із вчителем в on-line форматі - режимі реального часу.

У своїй практичній роботі ефективного застосування набула платформа Google Classroom. Розроблена компанією Google, дана платформа є зручним поштовим сервісом, який ще входить до безкоштовних освітніх сервісів Google Apps. Він пов'язаний із сервісами: Документи, You Tube, Диск, g-mail.

На уроках музичного мистецтва широкого застосування набула технологія «перевернутого навчання». Застосування технологій Веб 2.0, Веб 3.0 дозволило знівелювати контакт учні з вчителями, зробити освітній процес самостійним, із використання соціальних мереж, електронної пошти, блогів, веб-квестів. Легка доступність, збереження завдань, можливість їх вирішення у зручний час, - все це значно зменшує витрати часу на їх створення, редагування, сприяє розвитку творчого підходу до їх виконання, формуванню навичок самостійного навчання упродовж всього життя.

Навчальне програмне забезпечення електронного навчання музичного мистецтва забезпечують спеціальні програми і пристрої: електронна дошка Smart Boar, електронні підручники (Масол Л. для 1 і 2 класів), навчальні онлайн-ігри, програми-редактори:

- 1) Photo to Color Sketch – програма для перетворення фото в начерк;
- 2) Poster Forge – програма для створення постерів з фото і картинок;
- 3) Canva – on-line конструктор (банери, візитіки)

Зручними для використання є Інтернет-сервіси:

- Glogster – сервіс, що дозволяє розмістити текст, графіку і відео;
- Projeqt, Linoit, Slide Rosket (створення та демонстрації динамічних презентацій у навчально-виховному процесі ЗЗСО;

- спеціальні програми й онлайн-сервіси PowToon, VideoScribe. 20 для створення презентації, що перетворюють складні зображення на прості й доступні візуальні образи.

Надзвичайно ефективним для проведення уроків музичного мистецтва є використання електронних підручників. Розроблені електронні підручники для учнів 1 і 2 класів побудовані на ігрових засадах. В них сконцентрована велика кількість комп'ютерних форм супроводу уроків мистецтва. Так в одному електронному ресурсі інтегруються тексти, зображення, відео, інструментальна музика і спів. Закладена система караоке, гра на віртуальній клавіатурі, довідкові веб-сайти, дидактичні ігри, онлайн-вправи, малювання на планшеті, підсумкові перевірені тести. Значні можливості електронних підручників надають істотну методичну допомогу вчителям музичного мистецтва і мистецтва.

Отже, використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва ґрунтуються на сучасних підходах до мистецької освіти, сприяє ефективному становленню і розвитку творчої, саморозвиненої особистості учня, дозволяє здійснювати особистісно орієнтоване навчання кожної дитини, враховувати її індивідуальність, формує прагнення здобувати знання і застосовувати їх у музичній діяльності.

Висновки до другого розділу

З метою розробки методичних засад використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва проаналізовані нормативні документи, які регламентують вимоги до викладання мистецької галузі, визначено, що методичні засади складають мистецько-культурологічні основи інтеграції мистецької освіти, які формуються в результаті синтезу мистецтв – поєднання різних їх видів і форм.

У результаті аналізу психолого-педагогічних праць доведено, що психолого-педагогічним підґрунтям інтеграції викладання музичного мистецтва в школі виступає синестезія.

У ході дослідження здійснений ґрунтовний аналіз методичного забезпечення процесу реалізації інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва, конкретизовані провідні інноваційні технології навчання музичного мистецтва в сучасній школі, серед яких на особливу педагогічну увагу заслуговують: інтегративні художньо-педагогічні технології (методичний інструментарій: порівняння, метод емоційно-образних асоціацій, творчих завдань), проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології (вербальні методи навчання, евристична бесіда, прийоми «руйнування» первинного образу, гіперболізації, «мозкового штурму», творчих завдань), ігрові художньо-педагогічні технології (музичні загадки, ребуси, кросворди, лото, вікторини, віртуальні квести, подорожі; комп'ютерні, ділові, рольові ігри), інтерактивні художньо-педагогічні технології (робота в групах, в парах, метод проєктів, мікрофон), сугестивні художньо-педагогічні технології (метод комунікативної терапії, психічна релаксація, навіювання, самонавіювання, метод експресивного впливу вчителя, методи арт-терапії), естетотерапевтичні художньо-педагогічні технології (вокалотерапія, імаготерапія, евритмія, драмотерапія), музейні художньо-педагогічні технології (віртуальні екскурсії, подорожі), медіа-технологічні художньо-педагогічні технології.

На основі детального аналізу презентованих технологій визначено педагогічні принципи впровадження інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі: принцип єдності художнього і технічного, свідомого і підсвідомого, емоційного та раціонального у процесі осягнення цінностей мистецтва; принцип емоційної насиченості уроків музичного мистецтва/ мистецтва, принцип взаємодії базової і варіативної мистецької освіти; принцип взаємозв'язку навчальної, позаурочної та позашкільної діяльності; принцип діалогічної взаємодії вчителя та учнів у

процесі художньо-педагогічного спілкування; принцип варіативності змісту і педагогічних технологій.

Концептуальним принципом впровадження інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва є принцип педагогічного реалізму. Лише за умови поєднання новаторства і традицій можливе удосконалення методичного інструментарію музичної педагогіки й мистецької освіти.

ВИСНОВКИ

Теоретичний обґрунтування проблеми використання інноваційних технологій в сучасній школі дозволили вирішити ряд дослідницьких завдань:

1) У результаті ретроспективного аналізу сутності поняття «інноваційні технології» визначено, що розвиток технологій навчання у світовому освітньому просторі характеризує поетапний характер зумовлений технічним прогресом;

2) На основі аналізу науково-методичної літератури встановлено, що «педагогічні технології» - представляють собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, який передбачає сполучення минулого досвіду і новацій, обумовлений суспільним прогресом. Виокремлено основні чинники педагогічної технології, якими є соціальні зміни, нове педагогічне мислення, суспільна, педагогічна і психологічна науки, передовий педагогічний досвід, вітчизняний зарубіжний педагогічний досвід, етнопедагогіка;

3) Уточнено зміст досліджуваного поняття, здійснено детальний аналіз супутніх категорій «інновація», «інноватика», «педагогічна інновація». В результаті ґрунтовного висвітлення різноманітних підходів визначено, що під «педагогічною інновацією» розуміють новий педагогічний продукт, що впроваджується в освітній процес. Ним можуть бути теорії, концепції, освітні системи, моделі, методики, технології, методи і прийоми. Висвітлено основні ознаки педагогічної інновації, які виявляють за видом діяльності, джерелом виникнення, мірою новизни, терміном дії, характером і масштабом змін, способом і темпом здійснення, методикою використання та ефектом, отриманим в результаті впровадження інновації;

4) Здійснений детальний аналіз наукових підходів до визначення змістової сутності поняття «інноваційні технології», на основі якого конкретизовано, що «інноваційні технології» в галузі освіти становлять спроектовану і впорядковану систему педагогічних дій, яка має чітко

визначений зміст, мету, методи і засоби, спрямовані на реалізацію цілей освітнього процесу;

5) Здійснений порівняльний аналіз традиційних та інноваційних технологій навчання, проаналізовані існуючі інноваційні технології навчання, розглянуті прогресивні технології сучасної освіти: технології особистісно орієнованого навчання, розвивального навчання, проблемного навчання, інтерактивного навчання, проєктні технології, ігрові технології, інформаційно-комп'ютерні технології, технології критичного мислення;

6) В обґрунтуванні специфіки застосування сучасних інноваційних технологій в галузі загальної музичної освіти визначені особливості мистецької інноваційної діяльності вчителя музичного мистецтва, обґрунтовані провідні підходи до визначення сучасних інноваційних технологій викладання музичного мистецтва в школі; встановлено, що під інноваціями мистецької освіти можна вбачати новизну, яка ефективно змінює стиль професійної діяльності вчителів музичного мистецтва, створює удосконалені освітні педагогічні технології, методи, форми, засоби розвитку особистості, організації музичного навчання і виховання учнів;

7) У процесі розробки методичних засад здійснено ґрунтовний аналіз методичного забезпечення процесу впровадження інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва, конкретизовані провідні інноваційні технології навчання музичного мистецтва в сучасній школі, серед яких на особливу педагогічну увагу заслуговують: інтегративні художньо-педагогічні технології (методичний інструментарій: порівняння, метод емоційно-образних асоціацій, творчих завдань), проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології (вербальні методи навчання, евристична бесіда, прийоми «руйнування» первинного образу, гіперболізації, «мозкового штурму», творчих завдань), ігрові художньо-педагогічні технології (музичні загадки, ребуси, кросворди, лото, вікторини, віртуальні квести, подорожі; комп'ютерні, ділові, рольові ігри), інтерактивні художньо-педагогічні технології (робота в групах, в парах, метод проєктів, мікрофон), сугестивні художньо-педагогічні

технології (метод комунікативної терапії, психічна релаксація, навіювання, самонавіювання, метод експресивного впливу вчителя, методи арт-терапії), естетико-терапевтичні художньо-педагогічні технології (вокалотерапія, імаготерапія, евритмія, драмотерапія), музейні художньо-педагогічні технології (віртуальні екскурсії, подорожі), медіа-технологічні художньо-педагогічні технології;

8) На основі детального аналізу презентованих технологій визначено педагогічні принципи впровадження інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі: принцип єдності художнього і технічного, свідомого і підсвідомого, емоційного та раціонального у процесі осягнення цінностей мистецтва; принцип емоційної насиченості уроків музичного мистецтва/ мистецтва, принцип взаємодії базової і варіативної мистецької освіти; принцип взаємозв'язку навчальної, позаурочної та позашкільної діяльності; принцип діалогічної взаємодії вчителя та учнів у процесі художньо-педагогічного спілкування; принцип варіативності змісту і педагогічних технологій;

9) На базі Чернівецької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 16 Чернівецької міської ради проведено практичну роботу з впровадження інноваційних технологій навчання учнів на уроках музичного мистецтва, узагальнено досвід особистої педагогічної діяльності, результати якого висвітлені у методичних рекомендаціях для вчителів музичного мистецтва, здобувачів і викладачів закладів фахової передвищої і вищої освіти;

10) Розроблені і описані шляхи використання сучасних інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва з учнями різного віку. Представлена детальна характеристика методичного забезпечення досліджуваних технологій. Технологія змішаного навчання обумовлена поєднанням методів очного і дистанційного навчання, застосуванням моделей ротації, перевернутого класу. Технології інтерактивного навчання реалізуються через інтерактивні методи навчання: «круглі столи», «кейс-технології», «мозковий штурм», техніка «акваріуму», дебати, групові дискусії,

броунівський рух, метод прес, займи позицію, карусель, дерево рішень, займи позицію, мікрофон. Реалізація проблемно-евристичних художньо-педагогічних технологій обумовлена інноваційними методиками ейдейтики, лепбуку, скрайбінгу, бриколажу, плейкасту, а також ефективним педагогічним прийомами «знайди помилку», кросворди, ребуси, портфоліо. Ігрові технології навчання школярів забезпечують такі методи як дидактична казка, квест-турнір, веб-вкест, рольові ігри «Композитори», «Диригенти», «Оркестр», метод драматизації, театралізації, пантомімічні етюди, метод інсценізації музичних творів. Впровадження естетико-терапевтичних інноваційних технологій здійснювалось методом фонopedичного впливу В.Ємельянова. Реалізація сугестивних технологій забезпечується методами створення ситуації успіху, ситуації змагань, методичних прийомів невтручання, емоційного заохочення, обміну ролями, ситуації змагань, допомога друга, мотиваційних тренінгів. Впровадження інформаційно-комунікативних технологій забезпечують спеціальний інструментарій програмного забезпечення «Камертон», «Метроном», «Віртуальне фортепіано, електронних підручників, освітніх платформ, онлайн-сервісів. Інноваційними методами впровадження даної технології є технологія віртуального класу, введення блогів, інтерактивного спілкування через соціальні мережі.

Отже, концептуальним принципом впровадження інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва є принцип педагогічного реалізму. Можемо зробити висновок, лише за умови поєднання в педагогічній діяльності новаторства і традицій можливе удосконалення методичного інструментарію, розвитку музичної педагогіки й мистецької освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абасов З. Инновации в образовании и синергетика. *Alma mater (Вестник высшей школы)*. 2007. № 4. С. 3-8.
2. Абдуллин Э.Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования: Учебн. пособие для преподавателей, аспирантов М.: Прометей МПГУ, 1990. 188 с.
3. Абдуллин Э.Б. Теория музыкального образования. М.: Академия, 2004. 336 с.
4. Абрамян В.Ц. Театральная педагогика. К.: Лібра, 1996. 224 с.
5. Авдієвський А.Т. Мистецька освіта в системі формування педагога ХХІ століття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова*. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 1 (6). К.: НПУ, 2004. С. 4-5.
6. Адольф В.А. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления: монография /В.А. Адольф, Н.Ф. Ильина. Красноярск: Поликом, 2007. 204 с.
7. Айзенк Г.Ю. Структура личности /пер. с англ. О.Исаковой и др. М.: КСП; СПб.: Ювента, 1999. 463 с.
8. Алиев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 336 с.
9. Амонашвілі Ш.О. Школа життя /Ш.О. Амонашвілі. Хмельницький: Поділ. культ.-просвітн. центр імені Реріха, 2002. 31 с.
10. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания М. : МПСИ ; Воронеж НПО «МОДЭК», 2000. 289 с.
11. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование 7-е изд. СПб.: Питер, 2006. 688 с.
12. Андреев В.И. Эвристика для творческого саморазвития. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1994. 286 с.

13. Андреев В.И. Педагогика : учеб. курс творческого саморазвития. 2-е изд. Казань : Центр инновац. технологий, 2000. 608 с.
14. Андрейко О.І. Педагогічні перспективи акмеформування музиканта-виконавця у вищих навчальних мистецьких закладах. Наукові записки. Серія педагогічні та історичні науки, № 105. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. С. 3-10.
15. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту : ст., нариси, інтерв'ю. 2-ге вид., доп. К. : Знання України, 2008. 819 с.
16. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки. М. : Просвещение, 1984. 111 с.
17. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании 2-е изд. Л. : Музыка, 1973. 144 с.
18. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство: статьи и очерки Л.: Музыка, 1974. 336 с.
19. Безрудный Ф. Сущность понятия инновации и его классификация / Инновации, 1998, № 2-3 (<http://www.mag.innov.ru>).
20. Белкин А. С. Ситуация успеха: Как ее создать : [книга для учителя] /А.С. Белкин. М.: Просвещение, 1991. 176 с.
21. Берестова Т.Ф. Инновация и инновационная деятельность: пределы понятий. *Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств.* 2008. 3 (15). С.70-76.
22. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: навч.-метод. Посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
23. Богданова І.М. Педагогічна інноватика: навч. посібник. Одеса: ТЕС, 2000. С. 5-34.
24. Бондаренко А.В. Інтерактивні технології в контексті професійної підготовки майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол.:

- Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін.]. Умань: ПП Жовтий, 2011. Випуск 36. 301 с. С. 83-87.
25. Бордюк О.М. Використання комп'ютерних технологій у сучасній мистецькій освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова*. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. К.: НПУ, 2009. Вип. 7 (12). С. 75-79.
 26. Буркова Л. Механізм та інструментарій упровадження інноваційної технології у навчальний процес ВНЗ. *Наука і освіта: наук.- практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України*. 2010. № 2. С.142-146.
 27. Борухзон Л.М. Дитячий музичний театр «Навколо рояля». СПб.: Композитор, 2009. 40 с.
 28. Вишнякова Н.Ф. Креативная психодиагностика. Психология творческого обучения. Мн., 1995. 441 с.
 29. Власова А.М. Інноваційний менеджмент /А.М. Власова, Н.В. Краснокутська. К.: КНЕУ, 1997. 192 с.
 30. Волчегорская Е.Ю. Личностно ориентированное эстетическое воспитание младших школьников: методология, теория, практика : дисс. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01. Челябинск, 2007. 346 с
 31. Гаврілова Л.Г. Мультимедійні технології в мистецькій освіті: навчальнометодичний посібник для студентів педагогічних вишів (напрямок підготовки 6.010102 – «Початкова освіта»). Словянськ: Видавництво Б.І.Маторіна, 2014. 228 с
 32. Герасимов Г.И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы. Ростов н/Дону, 1999. 136 с.
 33. Гершунский Б.С. Философия образования XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). М.: Совершенство, 1998. 608 с.
 34. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Видання друге, доповнен. Житомир : В. Б. Котвицький, 2008. 416 с

35. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікативні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посіб. для студ. пед. ВНЗ Вінниця: «Планер», 2005. 366 с.
36. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в з/о навчальних закладах: монографія. К.: Міленіум, 2004. 338 с.
37. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
38. Драйден Гордон. Революція в навчанні. Львів: Вид-во «Літопис», 2005. 541 с. 90.
39. Євдошенко Г. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. *Директор школи*. 1999. №45. С.8-9.
40. Жаворонкова Г.В. Інноваційні педагогічні технології у вищій освіті України. Современные достижения в науке и образовании: сб. тр. VII междунар. науч. конф., посвященной 50-летию Хмельниц. нац. ун-та, 25 авг. 1 сент. 2012 г., г. Опатия (Хорватия). Хмельницкий: ХНУ; ФОП Сторожук О.В. 2012. С. 82-85.
41. Завалко К.В. Інноваційні аспекти професійно-педагогічної діяльності вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук праць. Вип.13 (18). К.: НПУ, 2012. С. 42-49.
42. Завалко К.В. Концептуальная модель инновационной деятельности учителя музыки. *Веснік Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І.П. Шамякіна*. № 1 (38). М.: МДПУ, 2013. С.83-89. 102.
43. Закон України «Про інноваційну діяльність»: Верховна Рада України. *Освіта України: нормативна база*. К.: КНТ, 2006. С. 231-266.
44. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.]. К. : НТУ, 2017. 172 с.

45. Інтерактивні технології навчання у післядипломній педагогічній освіті : наук.-метод. вид. /укл. Семиченко В. А., Снісаренко О. С., Сніцар Л. П., Пісоцька Л. С. та ін. Хмельницький : ХГПА, 2008. 205 с.
46. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія /Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна. К. : Центр навч. л-ри, 2006. С. 62-157.
47. Ильин Е.П. Психология для педагога. СПб.: Питер, 2012. 640 с.
48. Инновационное обучение и наука : науч.-аналит. обзор. М. : ИНИОН, 1992. 51 с.
49. Инновационный менеджмент / Под ред. А.В. Барышева. СПб.: Питер Ком, 2005. 283 с.
50. Киричук О.В. Психологія особистості. К.: Либідь, 1996. 632 с.
51. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. 176 с.
52. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» К., 1997. 19 с.
53. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти. К.: НПУ, 2008. 380 с.
54. Козлова О.Г. Педагогічна експертиза інноваційної діяльності вчителя *Освіта і Управління*. 1997. №4. С.141-144.
55. Колегенко А. К. Энциклопедия педагогических технологий : пособие для преподавателей. СПб. : КАРО, 2002. 368 с.
56. Кошманова Т. Інновації американської педагогічної освіти. *Наука і сучасність*: Зб.наук.пр. Вип.2, Ч.3. К.: НПУ, 1999. С.72-79.
57. Ксензова Г. Ю. Инновационные технологии обучения и воспитания школьников : учеб. пособие М. : Пед. о-во России, 2005. 128 с.
58. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. М.: ИЦПКПС, 2001. 144 с.

59. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя — основа його педагогічної майстерності. Одеса, 1995. 160 с.
60. Лабунець В.М. Інноваційні технології інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики : теорія та методика Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2014. 352 с. (20,46 ум. друк. арк.).
61. Линдемман Ханнес. Аутогенная тренировка. Перевод с немецкого С. Э. Борич. М.: Попурри, 2000. 192 с.
62. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти: навч. посіб. К.: Центр «Магістр» ТСВУ, 1996. 256 с.
63. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2–5.
64. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
65. Масол. Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/productimages/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf (дата звернення 25.12.2019)
66. Меднікова Г.С. Адаптаційна функція мистецтва в умовах техногенної цивілізації. *Науковий часопис НПУ імені М.Драгоманова*. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. Вип. 10 (23). К.: НПУ, 2006. С. 123-131.
67. Миронова Л.И. Алгоритм определения инновационности педагогического нововведения. *Научный журнал «Образование и саморазвитие»*. №1 (11), 2009. Казань: КГУ. С. 53–59.
68. Міщанчук В. М. Врахування індивідуально-типологічних особливостей у підготовці майбутніх учителів музики із використанням сугестивних технологій. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського* : [збірник наукових праць] / за редакцією В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Випуск 1.43(98): Технології педагогічної освіти.

- Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. С. 122–125. (Серія «Педагогічні науки»).
69. Метенько В.Ф. Розвиток творчих здібностей школярів на уроках музики через виконання творчих завдань. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nsportal.ru/shkola/muzyka/library/muzykalnoe-razvitie-detei-sredstvami-integratsii-iskusstv>
70. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки / Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
71. Непомнящий А.В. Инновационное образование: достижения и перспективы *Высш. образование сегодня*. 2007. № 7. С. 14–19.
72. Образование: сокровище /Ж.Делор //Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. Москва-Paris: UNESCO, 1997. 297 с.
73. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник. К. : КНУКіМ, 2006. 188 с.
74. Орлов В.Ф. Педагогічні інновації в галузі мистецької освіти. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*: Збірник наукових праць /В.М. Мадзігон (гол.ред.). К.: ТОВ. «ТОНАР», 2007. С. 33-38.
75. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [Монографія] /за заг. ред. І.А.Зязюна. К.: Наукова думка, 2003. 263, [12] с.
76. Отич О.М. Педагогічні засади мистецької освіти. *Педагогічні науки*. Суми, 2003. С. 430-438.
77. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник. /За редакцією Л. Даниленка. К.: Логос, 2001. 185 с.
78. Падалка Г.М. Пріоритетні напрямки розвитку сучасної мистецької освіти. *Теорія і методика мистецької освіти*: зб. наук. пр. /редкол. О.П. Щолокова та ін.; Нац. пед. ун-т імені М.Драгоманова. К., 2004. Вип. 1 (6). С. 15-20.

79. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія]. К.: Освіта України, 2008. 272, [1] с. 201.
80. Пальчікова Д. До проблеми використання інформаційних технологій на заняттях із диригентсько-хорових дисциплін. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (16-17 квітня 2019 року). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. С. 135–136.
81. Педагогічні технології: навч. посібник для ВНЗ /Падалка О.С., Нісімчук А.С., Смоляк І.О. та ін. К.: Вид-во: «Українська енциклопедія» імені М.П.Бажана, 1995. 253 с.
82. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Сазоненко. К.: Гопак, 2000. 560 с
83. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О. М. Пехота та ін. [за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти]. К.: Видавництво А.С.К., 2003. 240 с.
84. Підласий І. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. №12. С. 3-17.
85. Пінчук В.М. Психолого-педагогічні засади впровадження інноваційних технологій у вищій школі. *Сучасна вища школа: Психолого-педагогічний аспект: монографія* / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України; За ред. Н.Г. Ничкало. Київ, 1999. С.246-256.
86. Пехота О., Старева А. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. 2-ге вид., доп. та перероб. Миколаїв : Вид-во «Ліон», 2006. 272 с.
87. Полонский В.М. Инновации в образовании (методологический анализ) *Инновации в образовании*. 2007. №2. С. 8-14.
88. Праслова Г.А. Взаимосвязь традиций и инноваций в музыкально-педагогическом образовании. *Инновации*. 2006. № 2. С. 93-94.
89. Професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 23.12.2020 № 2736 (<https://bit.ly/3qahm0X>),

90. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. для студ. Вищ. навч. закл. К.: ІЗМН, 1996. 235, [1]с.
91. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посіб. К.: ІЗМН, 1998. 248 с.
92. Савчук Микола. Шляхи формування морально-духовних цінностей підлітків засобами музичного мистецтва (Науковий керівник – доц. Софроній З.В.). Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (22-23 квітня 2020 року). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2020. С. 193– 194.
93. Савчук Микола. Застосування інформаційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва. (Науковий керівник – доц. Софроній З.В.). Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (20-21 квітня 2021 року). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. С. 188-189.
94. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. К.: Міленіум, 2006. 346 с.
95. Сластенин В.А. Педагогика: Инновационная деятельность М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. 224 с.
96. Сологуб А. Діяльність учителя: готовність до інновацій Наша вкладка. № 10, 2006. С.26-31.
97. Софроній Зоя, Савчук Микола. Виховний потенціал хорової спадщини професора А. Кушніренка. *Сучасні орієнтири мистецької освіти: традиції, досвід, інновації*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті засновника кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, народного артиста України, професора Андрія Кушніренка (м. Чернівці, 4-5 квітня 2019 р.). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С.112–114.

98. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень /Уклад.: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789, [2] с. (Словники України).
99. Сучасний філософський словник /за ред. акад. В.П.Андрущенка. – К.: Вища школа, 2003. С. 156-289.
100. Тайнель Ельвіра. Теорія та практика загального музичного виховання за методом відносної сольмізації: навч. посіб. для студентів. Дрогобич: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка; Дрогобич «Коло», 2007. 392 с., 8 арк.: іл.
101. Турчин Т. М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : [Монографія]. Чернігів : ПАТ «ПВК» «Десна», 2013. 368 с.
102. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. /К.Д.Ушинский; под ред. Е.Н. Медынского, И.Ф. Сладковского. М.: АПН РСФСР, 1945. 567 с.
103. Фуллан Майкл. Сили змін: вимірювання глибин освітніх реформ [Переклад з англ.. Г.Шиян, Р.Шиян. Львів: Літопис, 2000. 269 с. 261.
104. Хижна О.П. Інноваційний розвиток мистецької освіти: суспільна потреба та суперечності її реалізації. Наука і освіта : наук.- практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. 2010. № Лют. (Спецвип.: Проект «Когнітивні процеси та творчість»). С. 278-283.
105. Ходанович А.И. Инновационные аспекты современных образовательных технологий. *Инновации*. 2003. № 2-3. С. 73-75.
106. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2008.
107. Черешнюк І. Використання медіатехнологій в початковій школі: метод. рекомендації. 2016. 134 с. URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf> (дата звернення 21.12.2019)
108. Шушкевич С.Н. Анализ инновационных процессов в педагогической теории и практике. *Вестник развития науки и образования*. 2009. № 2. С. 88- 95.

109. Яголковский С.Р. Психология креативности и инноваций. Москва: Изд. дом ГУ – ВШЭ, 2007. 157 с.
110. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. К. : Либідь, 2003. 560 с.
111. Яконюк В.Л. Музыкант. Потребность. Деятельность. Минск, 1993. С. 19-55.
112. Якиманская И. С. Разработка технологии личностноориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 31–42.
113. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия М.: Искусство, 1964. 86 с.

ДОДАТОК А

Поняття гіпермедіа

-
-
-
-

ія

Multimedia & Hypermedia

<http://www.kekeran.com/2011/05/understanding-multimedia.html>

<http://www.vrarchitect.net/anu/comp1710/introduction/hypermedia.en.html>

ДОДАТОК Б

Апаратні засоби

Основні засоби

- Комп'ютер
- Маніпулятори
- Мультимедіа-монітор

Додаткові засоби

- Приводи CD-ROM
- TV-тюнери
- Графічні акселератори
- Звукові плати
- Акустичні системи

Програмні засоби

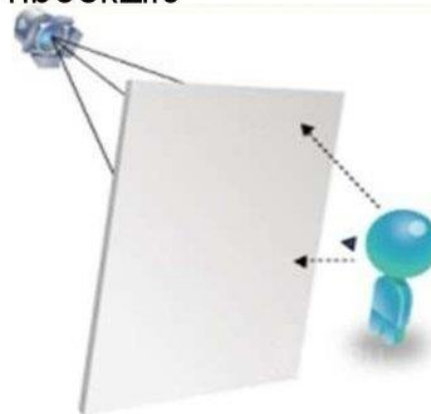
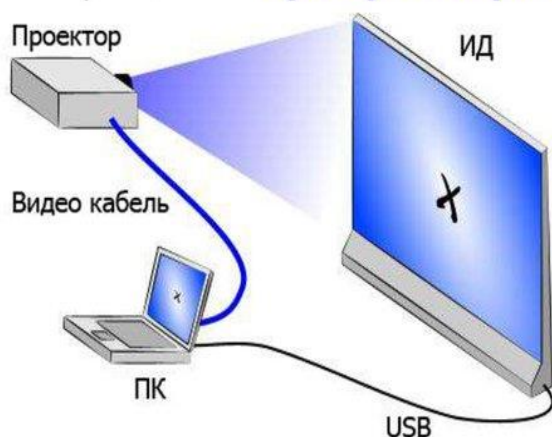
Засоби створення мультимедійних додатків

- Редактори відеозображень
- Професійні графічні редактори
- Засоби обробки звукової інформації
- Програми для маніпуляції із сегментами зображень
- Програми для реалізації гіпертекстів

ДОДАТОК В

Інтерактивна дошка

- Інтерактивна дошка (**ІД**) являє собою периферійний пристрій комп'ютера і виконує роль додаткового комп'ютерного монітора.
- **ІД** відрізняється від звичайного монітора поверхнею, яка чутлива до дотику та має великі розміри - для зручності в роботі з аудиторією.
- Розрізняють **прямую і зворотною** проекцію

ДОДАТОК Д

Технології інтерактивної дошки

- Резистивна технологія
- Технологія DViT (оптична технологія)
- Електромагнітна технологія
- Лазерна технологія
- Змішана ультразвукова та інфрачервона технології

ДОДАТОК Е

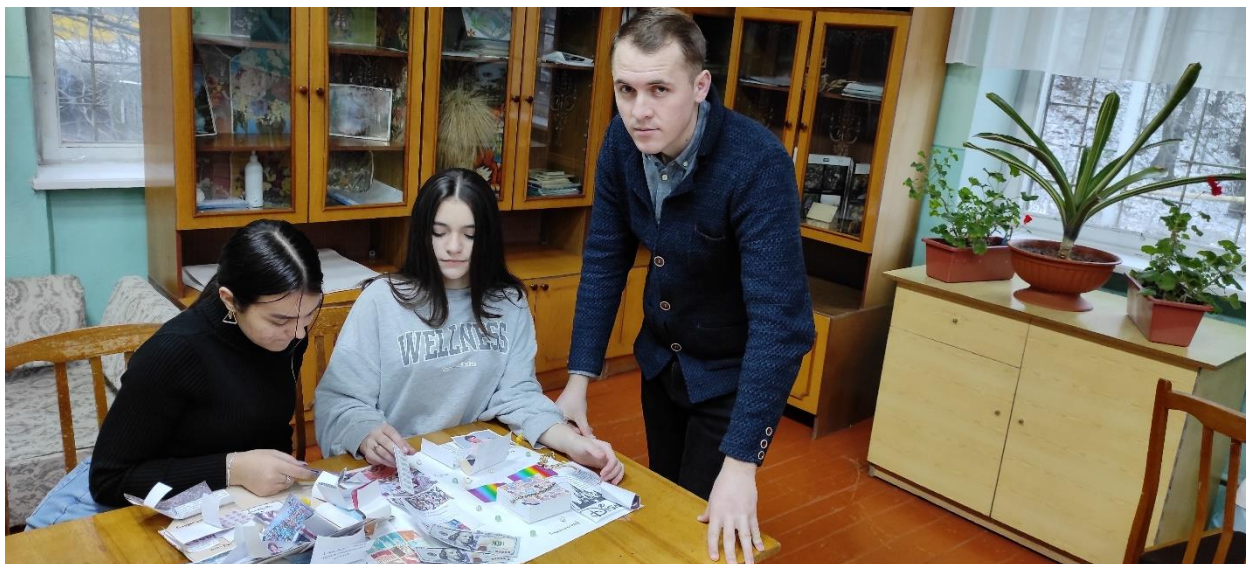
ДОДАТОК І

Практична робота (метод ейдейтики)

ДОДАТОК Ж
Практична робота з учнями ЗЗСО № 16
(методика лепбуку)

ДОДАТОК 3

Практична робота (метод скрайбінгу)

ДОДАТОК К

Мотиваційний тренінг

Етап 1.

Завдання: забезпечити належні умови для роботи тренінгової групи, провести інструктаж учнів із принципами застосування і проведення тренінгів, визначити загально-прийняті правила поведінки у групі, сприяти формуванню самооцінки та умінь вербалізації особистісних життєвих поглядів.

Тренінг 1

Навчальне обладнання: фломастери. Учні розміщуються на стільцях за партами. Вчитель пропонує зробити графічне зображення індивідуальної візитівки - вказати ім'я. Творче завдання: Придумати на першу літеру власного імені слово, яке характеризує учня як особистість.

Тренінг 2.

Правила групи: довірливий стиль комунікації, спілкування за принципом «тут і тепер», індивідуалізація висловлювань, відвертість у спілкуванні, нерозголошення усього, що відбувається в тренінговій групі, встановлення сильних індивідуальних рис особистості, уникання оцінок учнів, здійснення активної участі у групі, повага до мовця.

Тренінг 3.

Актуалізація власного особистісного досвіду.

Навчальне обладнання: бланки, олівці, фломастери.

Учасникам роздаються бланки. Поля заповнюються відповідними символами, які передають сутність кожного поля: перше – «я - учень»; друге – «мої здібності»; третє – «мої досягнення»; четверте – «моя мрія». В результаті учням на картці потрібно написати фразу, яка б слугувала особистісним гаслом. Це також може бути відомий афоризм, вислів, або ж фраза, придумана самим учасником.

Етап 2.

Задання: закріплення активної позиції, закріплення навичок самоаналізу, розвиток умінь комунікації, бачення себе в системі особистісного спілкування в навчальному колективі.

Тренінг 1.

Аналіз плюсів і мінусів спілкування в учнівському колективі.

Навчальне обладнання: папір, олівці, фломастери.

Поділ учасників на команди. Перша – учні, друга – вчителі музичного мистецтва. На листах паперу форматом А-4 «учні» малюють картину на тему: «Прекрасний час школярства», а команда «вчителів» – «Прекрасний час мого вчителювання». На звороті аркушів кожна команда перераховує 6 ознак (характерних особливостей) учнівства та 6 характеристик вчителя музичного мистецтва. Найважливіші, - група підкреслює. Через 15 хвилин обговорення групи обмінюються аркушами. Інша команда на тому ж аркуші нижче вказує 6 мінусів даного періоду. Головний мінус підкреслюють. Наступний етап: команди обговорюють результати, обмінюються власними думками.

В результаті виконання тренінгу учні і вчитель повинні знайти компромісні шляхи, які б сприяли у подальшому покращенню комунікації учасників групи.

Тренінг 2.

Завдання: визначення асоціативних уявлень музично-виконавську діяльність учнів та факторів, які перешкоджають успішній самореалізації своїх творчих нахилів.

Навчальне обладнання: фломастери, аркуш паперу.

На аркуші розділяють 5 стовпців. У першому записують 16 асоціацій на тему «моє навчання». У другому – асоціації на слово з першої колонки, об'єднуючи їх попарно, далі – у наступному - асоціації на перше і друге слово, і т.д. У результаті – в другому стовпчику буде вісім асоціацій. У третьому – тільки 4. Вже в п'ятому має залишитись лише одна асоціація, яку необхідно зобразити у вигляді малюнка – схематично. Результат: аналіз і порівняння

малюнків, обговорення сильних і слабких сторін, шляхів самовдосконалення і особистісного розвитку.

Тренінг 3.

Завдання: підвищення самооцінки, налаштування позитивних емоцій та комфортного психологічного стану. Учні на аркуші паперу малюють сонце. В кружечку власне ім'я. Кожен промінчик – позитивна характеристика. Результат – якнайкраще написати про себе. Аркуш зберігається у щоденнику. Із появою у себе нової позитивної риси (досягнення) – додається новий промінець до сонця.

Етап 3.

Завдання: розширення уявлень учнів про роль інших людей в їхній навчальній діяльності і житті, місця особистісних здібностей, уподобань і пріоритетів у майбутніх самореалізації, формування позитивного власного образу.

Тренінг 1.

Завдання: налаштування на позитив і активну роботу.

Навчальне обладнання: м'яч. Учні кидають один одному м'яч і висловлюють побажання приємних емоцій. Наприклад, «творчості», «радості», «енергії», «усмішок» тощо. Формулювання висловлювань мають бути короткими (одне-два слова, не більше). Вчитель здійснює конрол за тим, щоб кожен учень отримав позитивні слова.

Тренінг 2.

Завдання: знайомство з індивідуальними особистісними досягненнями кожного учасника групи тренінгу.

Учні об'єднуються в пари. Протягом 1 хв. один учень з пари бере інтерв'ю в іншого (задає питання, які стосуються особистих надбань учнів: відвідує танцювальний гурток, складає вірші, співає у хорі, вишиває, тощо). За сигналом вчителя - учні обмінюються ролями. У результатів, після проведення інтерв'ювання, один учень стає за спиною в іншого і розповідає про нього. Далі учні міняються ролями. Після тренінгу проводиться обговорення.

Тренінг 3.

Навчальне обладнання: аркуш формату А-2/ дошка, фломастери.

Вчитель малює на дошці (фліп-чарті) крапку з якої розпочинається слово «Я». Від крапки проводить лінії, загальна чисельність яких дорівнює числу учасників. Кожен учень, по чергово підходить до дошки і пише в кінці однієї з ліній ім'я того учня з групи, якого б він хотів обрати своїм вчителем. У своєму виборі учні мають керуватися не стільки дружніми стосунками, а лише здібностями. Після вибору, кожен учень аргументує свою позицію. Вправа виконується тільки в тих випадках, коли встановлені довірливі стосунки, а самі учні можуть обговорювати свої досягнення та невдачі без психологічних бар'єрів і напружень.

ДОДАТОК Л

